

คู่มือการทำความเข้าใจเบื้องต้น
วิชาทฤษฎีสตรีนิยมในฐานะทฤษฎีวิพากษ์*

ฉลาดชาย รมิตานนท์
ศูนย์สตรีศึกษา
คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

เกริ่นนำ

วัตถุประสงค์ของงานเขียนชุดนี้คือต้องการให้เป็นเพียง “คู่มือ” ของนักศึกษาศรีศึกษา: หลักสูตรสตรีศึกษา (Women Studies) คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งเป็นหลักสูตรระดับมหาบัณฑิต สำหรับใช้ในการช่วยเรียนรู้และค้นคว้าเบื้องต้นในวิชาทฤษฎีสตรีนิยมในฐานะทฤษฎีวิพากษ์ ซึ่งผู้เขียนในฐานะผู้สอน (พิเศษ) พบว่าทั้งตัวนักศึกษาและผู้สอนเองมีความรู้ในวิชาดังกล่าวค่อนข้างจำกัดทำให้เกิดความยากลำบากในการทำความเข้าใจพร้อมทั้งพยายามวิพากษ์ทฤษฎีสังคมและทฤษฎีสตรีนิยมต่าง ๆ ไปด้วยในขณะเดียวกัน กล่าวคือ เป็นภาระที่หนักกว่าการเรียนการสอนทฤษฎีสังคมทั่วไปที่โดยตัวของมันเองก็ไม่ใช่ว่าจะง่ายอยู่แล้ว

ดังนั้นจึงต้องทำความเข้าใจร่วมกันเบื้องต้นตั้งแต่ตอนนี้เสียเลยว่า สิ่งที่ท่านจะอ่านต่อไปไม่ใช่ “ตำรา” ว่าด้วยทฤษฎีสตรีนิยมที่สมบูรณ์แบบ หากนักศึกษาและผู้สนใจต้องการทำความเข้าใจสตรีนิยมและทฤษฎีสตรีนิยมที่มีอยู่มากมายหลายสำนักและยังมีการคิด การเขียนกันอยู่ไม่หยุดยั้ง คงจะต้องอ่านหนังสือต่าง ๆ เหล่านี้เป็นอย่างน้อยด้วยตัวเอง เช่น

ห้องศูนย์สารสนเทศสตรีศึกษา ศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์, มช.

- Bryson, V., *Feminist Political Theory: An Introduction*, Palgrave Macmillan., New York, NY., 2003
- Donovan, J., *Feminist Theory: The Intellectual Traditions of American Feminism*, The Continuum Publishing Co., New York, NY., 1992.

* หมายเหตุ เอกสารนี้มีการแก้ไขเพิ่มเติมเป็นระยะ ๆ

- Tong, R., **Feminist Thought: A Comprehensive Introduction**, Routledge, London, 1995.

ยังมีทยอยเพิ่มเติมเรื่อย ๆ

รายชื่อหนังสือเกี่ยวกับ Feminist Theory ตั้งแต่ ค.ศ.2000-...

สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Ann E. Cudd and Robin O. Andreasen. **Feminist Theory: a Philosophical Anthology**. Malden,

MA: Blackwell, 2005. 305.4201 F329

Margaret Lo Andersen. **Thinking About Women: Sociological Perspectives on Sex and Gender**.

Boston: Pearson/Allyn & Bacon, c2006. 305.4209732 A544T 2006

ห้องสมุดคณะสังคมศาสตร์

Lorraine Code. **Encyclopedia of feminist theories**. New York: Routledge, 2000. R 305.4203 E56

Liz Bondi ...[et al.]. **Subjectivities, knowledges, and feminist geographies: the subjects and**

ethics of social research. Lanham, Md.: Rowan & Littlefield, c2002. 305.42 S941

Christina Hughes. **Key concepts in feminist theory and research**. Thousand Oaks, Calif.: SAGE,

2002. 305.4201 H893K

Janice Mclaughlin. **Feminist social and political theory: contemporary debates and dialogues**.

New York: Palgrave Macmillan, 2003. 305.4201 M161F

ห้องสมุดคณะมนุษยศาสตร์

Mary Eagleton. **A Concise companion to feminist theory**. Malden, Ma.: Blackwell, 2003.

305.42 C744

Search from web site

Sue Thornham. **Feminist Theory and Cultural Studies: Stories of Unsettled Relations (Cultural**

Studies in Practice). A Hodder Arnold. 2001.

Bell Hooks. **Feminism Is for Everybody: Passionate Politics**. South End Press, 2000.

ก่อนอื่นควรทำความเข้าใจสาระสำคัญของเรื่องใหญ่ๆ สามเรื่องเสียก่อน คือ สตรีนิยม ทฤษฎี และทฤษฎีวิพากษ์

สตรีนิยม

วิธีการที่จะช่วยให้เข้าใจเรื่องราว หรือประเด็นต่างๆ ในทางวิชาการถ้าทำได้ควรสร้างความสามารถในการแยกแยะ “ถ้อยคำ” ที่อยู่ในรูปของวลี ประโยค ข้อความ ที่มีผู้พูด เขียน หรือแสดงออกในรูปแบบอื่นๆ ออกเป็นส่วนๆ เพื่อพิจารณาอย่างละเอียด เช่นในที่นี้ขอแยกออกเป็นสอง “คำ” คือ “สตรี” และ “นิยม”

“สตรี” คำนี้แท้จริงแล้วไม่ใช่คำในภาษาไทยดั้งเดิมหรือภาษาไทยแท้ แต่เป็นคำที่บัญญัติขึ้นมาใช้ไม่นาน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 อธิบายว่า เป็นคำนาม แปลว่า ผู้หญิง, เพศหญิง ใช้คู่กับบุรุษ และเป็นคำที่ใช้เมื่อต้องการพูด/เขียนให้สุภาพ คำนี้มีจากคำในภาษาสันสกฤต ส่วนภาษาบาลีตรงกับอิตฺติ ออกเสียงว่าอิติ นอกจากนั้น ยังมีคำที่มีความหมายเดียวกัน คือคำว่า อิศตรี , อิตฺตรี (ออกเสียงว่าอิศฺตฺตรี) ซึ่งเป็นคำนามเหมือนกัน เมื่อเปิดดูคำว่า “ผู้หญิง” คำว่า “ผู้” เป็นคำใช้แทนคำว่าคน หรือสิ่งที่ถือเสมือน “คน” และยังมีความหมายอื่นๆ อีก ส่วน “หญิง” เป็นคำนาม หมายถึงคนที่มีเพศตรงข้ามกับชาย ดังนั้น เราอาจสรุปว่าในภาษาไทยปัจจุบันที่มีการสร้างศัพท์ใหม่ๆ ขึ้นมามากมายโดยใช้ภาษาบาลีบ้างสันสกฤตบ้างนั้น “สตรี” ก็คือผู้หญิงหรือคนที่มีเพศตรงข้ามกับชาย

ประเด็นที่น่าตั้งเป็นข้อสังเกตในตอนนี้คือ

1. คำว่า “หญิง” หรือ “ผู้หญิง” “แม่หญิง” (ออกเสียงไม่เหมือน ย ยักษ์ คือต้องใช้ลิ้นดันเพดานปากมากกว่าและนานกว่า) ที่ใช้อยู่ในภาษาไทยล้านนา ไทใหญ่ ไทลื้อ ไทดำ ไทแดง ไทพวน ไทอีสาน และคนลาวในประเทศสปป.ลาว และไทอื่นๆ ที่พูดภาษาตระกูลไท-ลาว น่าจะเป็นคำดั้งเดิมที่บอกเพศของคนที่แบ่งออกเป็นสองเพศหลักๆ คือหญิงกับชาย

2. ในภาษาไทยที่ใช้อยู่ในปัจจุบันมีคำว่า “กะเทย” อยู่ด้วย พจนานุกรมฉบับเดียวกันอธิบายว่าเป็นคำนาม หมายถึงคนที่มีอวัยวะเพศทั้งชายและหญิง กับคนที่มีจิตใจและกิริยาอาการตรงข้ามกับเพศของตน ถ้าใช้กับผลไม้หมายถึงผลไม้ที่มีเมล็ดสลับก็ได้ เป็นต้น อนึ่ง คำว่า “กะเทย” ตรงกับภาษา (ไท) อามว่าเทย หากดูจากคำอธิบายนี้ อาจตีความได้ว่า เกณฑ์ในการจัดประเภทคนว่าเป็น “เพศ” อะไร ขึ้นอยู่กับ 1) อวัยวะเพศ 2) สิ่งที่เรียกว่า “จิตใจ” “กิริยาอาการ” ที่ตรงข้ามกับเพศของตน ดังนั้น ประเด็นของการถกเถียงน่าจะต้องไปดูคำว่า “เพศ”

3. “เพศ” พจนานุกรมฯ เล่มเดิมอธิบายว่า เพศเป็นคำที่มีรากมาจากภาษาบาลีว่าเวส สันสกฤตว่า เวช เนื่องจากอักษร ว และ พ ใช้แทนกันได้ ภาษาไทยปัจจุบันจึงเขียนว่า “เพศ” แปลว่า รูปที่แสดงให้รู้ว่าหญิงหรือชาย ซึ่งคำว่า “รูป” (อ่านว่ารูป, รูปปะ) ก็เป็นภาษาบาลี สันสกฤตอีก แปลว่า ของที่ปรากฏแก่ตา เช่นร่าง, ร่างกาย, เค้าโครง, แบบและอื่นๆ พูดอีกอย่างหนึ่งคือลักษณะที่มองเห็นด้วยตา เพราะฉะนั้นคำว่าเพศเมื่อใช้กับคำว่าหญิงกับชายก็ดี สตรีเพศ บุษยเพศก็ดี จึงมีความหมายถึง รูปกาย เช่นคำว่า รูปร่าง หมายถึงลักษณะร่างกาย, ทรวดทรง เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ ในที่นี้จึงอาจสรุปได้ว่า “เพศ” ในภาษาไทยปัจจุบันเป็นคำที่สร้างขึ้นใหม่โดยขอยืมคำจากภาษาบาลีและสันสกฤตมาใช้ และมีความหมายจำเพาะเจาะจงที่ลักษณะทางกายที่มองเห็นได้เท่านั้น และถือว่าเพศมีอยู่เพียงสองเพศคือหญิงกับชายเป็นหลัก ส่วน “กะเทย” เป็นภาวะทั้งทางกาย โดยเน้นที่อวัยวะเพศกับจิตใจและกิริยาท่าทางที่อยู่ระหว่างเพศหลักสองเพศดังกล่าว อย่างไรก็ตาม ควรตั้งเป็นข้อสังเกตไว้ ณ จุดนี้ด้วยเช่นกันว่า เท่าที่พินิจพิจารณาคำว่า “เพศ” มาถึงจุดนี้ยังไม่มีการพูดถึงมโนทัศน์เรื่อง “ธรรมชาติ” เลย ฉะนั้น จึงเป็นเรื่องน่าคิดที่จะถกกันต่อไปในอนาคตว่า “เพศ”และ ความเป็นเพศซึ่งต่อไปจะใช้คำว่า “เพศภาวะ” เกิดขึ้นได้อย่างไร

ข้อความที่บรรยายมาด้านบนมีความหมายสั้นๆ ว่า

1) สตรีกับผู้หญิงในภาษาไทยปัจจุบันสำหรับคนทั่วไป เป็นคำที่มีความหมายเหมือนกัน เพียงแต่ถ้าใช้ “สตรี” ก็อ้างเหตุผลว่าเพราะสุภาพกว่าหรือฟังดูดีกว่า เป็นทางการมากกว่า แต่สิ่งที่เรียกว่าสุภาพ/ไม่สุภาพก็มีความหมายกำกวม ขึ้นอยู่กับผู้ใช้บางคนเห็นว่าสุภาพแต่บางคนเห็นว่า คำว่า “ผู้หญิง” ไม่น่าจะหยาบคายตรงไหน เป็นต้น

2) เพศ เป็นการจัดประเภทคน สัตว์ พืช และเป็นเรื่องของหลักไวยากรณ์ (เช่นสตรีลิงค์ สตรีลิงค์ อิตถีลิงค์ คือเพศของคำที่เป็นเพศหญิง เช่นย่า ยาย แม่ ภิกษุณี เป็นต้น) โดยเอารูปลักษณะของกายเป็นหลัก และมักยึดเอาอวัยวะเพศ (เมื่อใช้กับคน สัตว์) เป็นเครื่องหมาย กระนั้นก็ดี การแบ่งเพศแบบไทยยังสามารถรวมเอาเรื่อง “จิตใจ” ซึ่งเป็นสิ่งที่ดูยาก วัดยาก จัดประเภทยากกว่ารูปกาย และกิริยาท่าทางด้วย ซึ่งก็เป็นเรื่องที่ย่างยากไม่น้อยในการ “กำหนดนิยาม” หรือระบุว่ากิริยาท่าทางเหล่านั้นเช่น ทำเดิน ทำนั่ง วิธีการพูด การหัวเราะเป็นกิริยาของเพศใด เพราะอะไร เป็นต้น

“นิยาม” พจนานุกรมฯ ฉบับเดียวกันที่อ้างข้างบน อธิบายว่า หากใช้เป็นคำกริยาแปลว่า ชมชอบ ยอมรับ ชื่นชมยินดี ถ้าใช้ประกอบท้ายคำสมาสบางคำ มีความหมายว่า ลัทธิ เช่นชาตินิยม สังคมนิยม เป็นต้น จะเห็นได้ว่าในภาษาไทยปัจจุบันมีคำที่ลงท้ายด้วยนิยมที่มีความหมายถึงลัทธิอยู่

มากมายหลายคำนอกเหนือจากที่ยกตัวอย่างไปแล้ว เช่นสตรีนิยม วัตถุนิยม ทุนนิยม ฯลฯ โดยที่นิยม เป็นคำที่ยืมมาจากภาษาบาลี

ด้วยเหตุนี้ สตรีนิยมก็คือคำที่นำเอา สตรีมาสมาสกับนิยม ทั้งสองคำเป็นภาษาบาลีด้วยกันทั้งคู่ จึงสมาสกันได้ (คือการนำเอาศัพท์ตั้งแต่สองศัพท์ขึ้นไปมาต่อกันเป็นศัพท์เดียวกันตามหลัก ไวยากรณ์ของบาลี และสันสกฤต) เกิดเป็นคำใหม่ ศัพท์ใหม่ที่เป็นคำเดียว/ศัพท์เดียวและมีความหมายว่าเป็น”ลัทธิ”หนึ่ง ซึ่งทำให้เราต้องค้นต่อไปว่า”ลัทธิ”แปลว่าอะไร พจนานุกรมเล่มเดียวกันอธิบายว่า ลัทธิเป็นคำนาม หมายถึง คติความเชื่อ หรือความคิดเห็นเช่นลัทธิศาสนา ลัทธิการเมือง ลัทธิประเพณี เป็นต้น เมื่ออ่านมาถึงตรงนี้แล้วก็อาจยังไม่เข้าใจชัดเจน จึงต้องไปดูคำว่า “คติ” อีกทีหนึ่งซึ่ง พจนานุกรมที่อ้างแล้ว อธิบายว่าเป็นคำนาม แปลว่าแบบอย่าง วิธี แนวทาง มีคำที่น่าสนใจคือ “คตินิยม” เป็นคำนามเหมือนกัน แปลว่า แบบอย่างความคิดเห็น ความเชื่อ หรือวิธีการคิดร่วมกันที่เป็นลักษณะของกลุ่มชน เช่นกลุ่มวิชาชีพ วิทยาศาสตร์ พรรคการเมือง เป็นต้น

ในที่สุด เมื่อพิจารณากันมาถึงขั้นนี้แล้ว เราน่าจะสรุปได้ว่า สตรีนิยม เป็นคำในภาษาไทย ปัจจุบัน เป็นลัทธิ เป็นแบบอย่าง (ของความคิด) เป็นแนวทางการคิดเห็น เป็นทั้งความเชื่อ เป็นทั้งวิธีการคิดรวมหรือร่วมกันของคนกลุ่มหนึ่งที่เป็นกลุ่มวิชาชีพ เช่นนักสตรีนิยม นักกฎหมาย ทนายความ นักวิชาการ นักกิจกรรมทางสังคม นักบวช ศิลปิน นักเขียน นักสื่อสารมวลชน และอื่น ๆ หรือเป็นวิธีคิด แนวคิด ความเชื่อของพรรคการเมืองหรือบางส่วนของพรรคการเมืองก็ได้

ขอย้ำอีกครั้งว่าสตรีนิยมเป็นภาษาไทยที่ถูกสร้างขึ้นมาจาก Feminism ในภาษาอังกฤษ เพื่อให้คนไทย/สังคมไทยตามทันโลกที่มีความเปลี่ยนแปลงทางความคิด วิธีคิด แบบอย่างของความคิดอยู่ตลอดเวลา และยังมีเปลี่ยนแปลงต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง ถ้าจะมีการวิพากษ์วิจารณ์คำว่าสตรีนิยมว่าเป็นการ “นำเข้า” จากตะวันตกก็ไม่แปลกหรือเสียหายอะไร เพราะในภาษาไทยก็มีการสร้างคำจากวิธีคิดแบบตะวันตกมากมายหลายคำนับไม่ถ้วน คำในแนวที่ลงท้ายด้วยนิยมก็มีมาก เช่น จิตนิยมที่แปลมาจาก idealism ซึ่งในตัวเองมีความแตกต่างมากมายหลายแนวทาง เช่นจิตนิยมอัตวิสัย (subjective idealism) จิตนิยมแบบคานต์ (Kant, Immanuel, 1724-1804) ที่เรียกเป็นภาษาไทยว่าจิตนิยมอูตรวิสัย (transcendental idealism) จิตนิยมแบบเฮเกิล (Hegel, Georg Wilhelm Friedrich 1770-1831) ที่แปลเป็นภาษาไทยว่า จิตนิยมวัตถุวิสัย (objective idealism) หรือจิตนิยมสัมบูรณ์ (absolute idealism) และจิตนิยมแบบเพลโต (Platonic idealism) เป็นต้น เมื่อประชาธิปไตย (Democracy) ก็เป็นการนำเข้าจากตะวันตก สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคระหว่างผู้คนก็เป็นสิ่งนำเข้า นักวิชาการไทย

จำนวนไม่น้อยไปเรียน “เมืองนอก” เป็น “นักเรียนนอก” แล้วกลับมาสอน “นักเรียนใน” ก็ใช้วิธีการสอนแบบ “นอก” กระทั่งประวัติศาสตร์ไทยและวรรณคดีถ้าหากว่ามีการวิพากษ์วิจารณ์ วิเคราะห์อย่าง “พินิจ” (critical) ก็มักต้องใช้วิธีคิดแบบตะวันตกมากบ้างน้อยบ้าง

ฉะนั้น จะมาตั้งข้อรังเกียจเฉพาะกับ “สตรีนิยม” ว่า “นำเข้า” หรือ “ไม่เป็นไทย” กันไปทำไม? อนึ่งนอกจากการมองว่า “ผู้หญิง” เป็นคนที่มี “เพศ” หนึ่งดังกล่าวแล้ว นักสตรีนิยมยังมีคำหรือมโนทัศน์สำคัญอีกอันหนึ่งที่นักวิชาการสาขาอื่น ๆ อาจไม่รู้จักหรือไม่สนใจในการนำมาใช้อธิบายหรือวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของผู้คนคำนั้น คือ “gender” ที่ปัจจุบันแปลเป็นภาษาไทยว่า “เพศภาวะ” ในความหมายของความเป็นเพศที่ถูกสังคมสร้างขึ้น (socially constructed) ซึ่งเราจะถกกันต่อไปอีกทีหนึ่ง

ทฤษฎี

คำๆ นี้ก็ไม่เคยมีอยู่ในภาษาไทยมาก่อนเป็นคำที่สร้างขึ้นใหม่เช่นเดียวกับสตรีนิยม เพียงแต่สร้างขึ้นมาก่อน และผู้คนใช้กันจน “ติด” แล้ว บางคนจึงคิดว่าเป็นภาษาไทยแท้ ๆ ทฤษฎี แปลจากภาษาอังกฤษว่า theory เมื่อเปิดดู The American Heritage Dictionary of the English Language (Morris., W., (ed)., 1970) พบคำอธิบายดังต่อไปนี้

1. a. Systematically organized knowledge applicable in a relatively wide variety of circumstances; especially a system of assumptions, accepted principles, and rule of procedure devised to analyze, predict, or otherwise explain the nature or behavior of a specified set of phenomena.

b. Such knowledge or such a system distinguished from experiment or practice

2. Abstract reasoning; speculation.

3. Broadly, hypothesis or supposition.

อนึ่ง คำว่า Theory มีรากศัพท์มาจากทั้งภาษาละตินและกรีก (โบราณ) แต่ถ้าเปิดดูคำอธิบายในพจนานุกรมฯ (พ.ศ. 2525) ก็พบว่าคำนี้มีรากศัพท์มาจากภาษาบาลี สันสกฤต (บาลี = ทิฏฐิ) พร้อมกับบอกอีกว่าตรงกับภาษาอังกฤษว่า theory อีกคำหนึ่งที่เกี่ยวข้องคือ “ทฤษฎีบท” เป็นคำนาม มีความหมายว่า ข้อความที่พิสูจน์แล้วว่าเป็นเรื่องจริงและใช้ในการอ้างอิงเพื่อพิสูจน์ข้อความอื่นได้ ตรงกับภาษาอังกฤษว่า theorem

อย่างไรก็ตาม จะเห็นได้ว่าคำอธิบายว่า ทฤษฎี/theory คือ อะไรใน Dictionary ที่เพิ่งอ้างไป ให้ความหมายที่กว้างขวางและลึกกว่า สามารถแยกแยะออกพิจารณาเป็นส่วนๆ ดังเช่น

1. ทฤษฎีนั้นเป็นความรู้ที่มีการจัดเป็นระบบ (systematically organized knowledge)
2. เป็นความรู้ที่มีระบบ ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างค่อนข้างกว้างขวางในสถานการณ์ต่างๆ ที่หลากหลาย
3. การประยุกต์ใช้ทฤษฎีในลักษณะตามข้อ 2 สามารถทำได้โดยเฉพาะกับระบบของสมมติฐานต่างๆ (a system of assumptions) หลักการต่างๆ อันเป็นที่ยอมรับกันแล้ว (accepted principles) และกฎเกณฑ์ต่างๆ ของขั้นตอนที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อวิเคราะห์ (analyze) เพื่อคาดคะเน/ทำนาย หรือไม่ก็เพื่ออธิบายธรรมชาติหรือพฤติกรรมของชุดของปรากฏการณ์ใดปรากฏการณ์หนึ่ง
4. เราอาจใช้ทฤษฎีในความหมายกว้างๆ ได้ว่าเป็น สมมติฐาน (hypothesis) หรือการสมมติ หรือคาดคะเน (supposition) กล่าวอีกอย่างหนึ่งก็จะเป็นทฤษฎีที่ผู้เสนอ/ผู้ใช้จะต้อง “พิสูจน์” และหรืออธิบายเพิ่มเติมเพื่อให้คนอื่น ๆ เข้าใจ ยอมรับหรือเชื่อถือ

อนึ่ง สำหรับผู้ที่เริ่มเข้าสู่วงวิชาการสังคมศาสตร์และสตรีศึกษา อาจไม่ทราบว่สมมติฐานคืออะไร ทางออกที่ทำได้คือเปิด Dictionary (เล่มใหญ่ๆ หรือ electronic dictionary ที่ให้คำอธิบายอย่างละเอียด) แต่ในที่นี้หาคำอธิบายจากพจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (พิมพ์ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2543) ที่แปล assumption ว่า **ข้อสมมุติฐาน, มูลบท** และอธิบายว่าหมายถึง “ข้อความซึ่งถือเป็นมูลฐานไว้ก่อนที่จะโต้แย้งหรืออธิบายข้อความอื่นๆ ต่อไป” ผู้เขียนขอยกตัวอย่างข้อความต่อไปนี้ว่าเป็นสมมุติฐานหรือสมมติพื้นฐาน เช่น “ผู้ชายไทยส่วนใหญ่มักถือว่าผู้ชายเป็นเพศที่เข้มแข็งและเฉลียวฉลาด เหมาะสมที่จะเป็นผู้นำ” ดังนั้น “สังคมไทย (จึง) มีลักษณะชายเป็นใหญ่หรือปิตาธิปไตย” ข้อความเหล่านี้เป็นสมมุติฐานที่ต้องยกขึ้นมาพูดเพื่อที่จะถกเถียงกันต่อไปว่า สมมุติฐานเหล่านี้จริงหรือไม่จริง ทั้งนี้เพื่อจะนำไปสู่การสร้างความรู้ (เช่น ผ่านการวิจัย) ที่สามารถจัดระบบได้ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการรณรงค์เพื่อความเสมอภาคระหว่างเพศ/เพศภาวะที่ดี ต่อต้านความรุนแรงทุกรูปแบบที่ดี เป็นต้น

อนึ่ง มีสิ่งที่เรียกว่า theory of knowledge ที่พจนานุกรมศัพท์ปรัชญาฯ ฉบับดังกล่าว แปลว่า **ญาณวิทยา** จากภาษาอังกฤษว่า epistemology ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องสำคัญมากที่จะต้องกล่าวถึงในตอนต่อ ๆ ไป

ทฤษฎีสตรีนิยม: เนื้อหา

ในหัวข้อนี้ ผู้เขียนขอให้นักศึกษายังคงแยกหัวข้อออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ๆ คือ ทฤษฎี กับ สตรีนิยม (Feminism) ดังที่กล่าวไปแล้วในส่วนของทฤษฎี ในความหมายเบื้องต้นที่ใช้กันทั่วไปได้พูดกันไปบางส่วนแล้ว หัวข้อที่น่าสนใจที่เหลือคือ การทำความเข้าใจสตรีนิยม อีกครั้งหนึ่งเพื่อที่จะสามารถถกกันต่อไปในรายละเอียดที่เพิ่มขึ้นอีกระดับหนึ่งได้ว่า ทฤษฎีสตรีนิยมมีลักษณะที่ต่างจากทฤษฎีที่รู้จักและใช้กันทั่วไปอย่างไร

เราถกกันไปแล้วว่า สตรีนิยมในภาษาไทยที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบันมาจากภาษาอังกฤษว่า “Feminism” เพื่อความรวดเร็วในการทำความเข้าใจเบื้องต้น ผู้เขียนแนะนำให้ศึกษาเปิดดู Humm (1995), *The Dictionary of Feminist Theory*. (อ้างแล้ว) กับ Andermahr, Lovell, and Wolkowitz. (1997), *A Concise Glossary of Feminist Theory*. ที่มีอยู่ในห้องศูนย์ข้อมูล ศูนย์สตรีศึกษา มข. อย่างน้อยสองเล่มนี้ จากนั้นค่อยค้นคว้าเพิ่มเติมจากหนังสือทางทฤษฎีสตรีนิยมหลักเล่มอื่นๆ ที่ให้รายชื่อไปบ้างแล้วในตอนต้น

จากคำอธิบายใน *The Dictionary of Feminist Theory*.(Humm) ผู้เขียนจับสาระสำคัญได้ดังต่อไปนี้

สตรีนิยม โดยนิยามแล้ว รวมเอาทั้งลัทธิ คำสอน (doctrine) ในเรื่อง สิทธิเสมอภาคต่างๆ ของผู้หญิง (equal rights for women) ซึ่งในส่วนนี้มักเกี่ยวข้องกับขบวนการที่มีการจัดตั้ง เพื่อรณรงค์ให้ได้มาซึ่งสิทธิต่างๆ ของผู้หญิง นอกจากจะเป็นลัทธิ คำสอนแล้ว สตรีนิยมยังต้องเป็นอุดมการณ์แห่งการเปลี่ยนแปลงสังคม (ideology of social transformation) ที่มุ่งสร้างโลกสำหรับผู้หญิงให้เป็นโลกที่เกินไปกว่าความเท่าเทียมกันทางสังคมอย่างง่ายๆ ในประเด็นนี้ นักสตรีนิยมคนหนึ่ง คือ Gerda Lerner (1978) เธอเสนอว่า สตรีนิยมต้องแยกแยะและเห็นความแตกต่างระหว่าง สิทธิสตรี (women's rights) กับ การปลดปล่อยผู้หญิง (women's emancipation)* (Humm, 1995: 94) เมื่อไม่นานมานี้ นักคิดนักวิชาการที่มีชื่อเสียง เช่น Amartya Sen (นักเศรษฐศาสตร์ชาวอินเดีย ผู้ได้รับรางวัลโนเบล) และนักทฤษฎีสตรีนิยมคือ Martha Nussbaum ก็ตั้งคำถามเกี่ยวกับ “ความเท่าเทียมกัน” ว่าคืออะไร ปรากฏว่า

* Lerner, G. (1978). *The Majority Finds its Past: Placing Women in History*, Oxford University Press: New York.

คำตอบที่ทั้งสองคนให้มันตรงกันและซับซ้อนมาก สรุปสั้น ๆ ในขั้นนี้ว่าเป็นความเท่าเทียมกันบนฐานของ “human capabilities”* เสียก่อน จึงจะเข้าใจประเด็นนี้ได้

จากข้อความสั้นๆ ที่เก็บความมาข้างบน มีประเด็นสำคัญๆ ที่ต้องวิเคราะห์ ถกเถียง วิพากษ์วิจารณ์กันอย่างจริงจังหลายประเด็น เช่น

สตรีนิยมในฐานะที่เป็นลัทธิ/คำสอนว่าด้วย “ลัทธิ “เสรีภาพ” “ความเสมอภาค”

คำว่า ลัทธิ ในภาษาไทยปัจจุบัน ไม่ใช่คำไทยแท้หรือคำไทยดั้งเดิม แต่สร้างขึ้นมาจากภาษาบาลี ว่า ลทธิ ที่มีความหมายว่า ความเห็น, ความได้ เพื่อใช้ในความหมายปัจจุบันที่เป็นการแปลคำว่า doctrine ในภาษาอังกฤษ หมายความว่า คติความเชื่อถือ หรือความคิดเห็น เช่น ลัทธิศาสนา ลัทธิการเมือง ลัทธิประเพณี (พจนานุกรมฯ พ.ศ. 2525, อ้างแล้ว: 706) เมื่อค้นดูความหมายของ doctrine ในภาษาอังกฤษมีความหมายหนึ่งที่คุณเขียนขอมาพิจารณา คือ “A principles or creed of principles presented for acceptance or belief, as by a religious, political, scientific, or philosophic group; dogma theory.” มีรากศัพท์จากภาษาฝรั่งเศสเก่า และละติน มีความหมายเกี่ยวข้องกับการสอน การเรียนรู้ คือคำว่า doctor = ครู, ผู้สอน (The American Heritage Dictionary of the English Language, 1970: 387)

เมื่อพิจารณาความหมายของคำว่า “ลัทธิ” เราจึงน่าจะสรุปในขั้นนี้ได้ว่า สตรีนิยมเป็นคติความเชื่อถือ เน้นความคิดความเห็นที่ประกอบขึ้นด้วย หลักการต่างๆ ที่ถูกสร้างขึ้นและนำเสนอ เพื่อให้ผู้คนยอมรับและเชื่อถือ เช่นเดียวกับลัทธิศาสนาต่างๆ เช่นเดียวกับลัทธิการเมือง ลัทธิหรือหลักการทางวิทยาศาสตร์ หลักการ/ลัทธิต่างๆ ที่เสนอโดยกลุ่มการเมือง กลุ่มนักวิทยาศาสตร์และนักปรัชญา เป็นต้น บางครั้งสตรีนิยมในฐานะที่เป็นลัทธิ คำสอน ก็อาจใช้ในความหมายว่าเป็น “dogma theory” หรือ “คำสอนที่ต้องเชื่อ” ซึ่งในทางปรัชญา หมายถึง “คำสอนที่ต้องเชื่อถือว่าเป็นจริง โดยอาศัยศรัทธาเท่านั้น ไม่ต้องพิสูจน์” ก็ได้ (พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทยฯ พ.ศ. 2543, อ้างแล้ว, หน้า 29) ดังนั้น ถ้าใช้มุมมองในแง่นี้ สตรีนิยมจึงเป็นส่วนหนึ่งของความรู้เชิงปรัชญาที่ดำรงอยู่ได้บนฐานของความเชื่อความศรัทธา โดยไม่ต้องผ่านการพิสูจน์ว่าเป็นความจริงในแบบที่อ้างว่า

* Nussbaum, M., & Grover, J. (2000), **Women, Culture and Development: A Study of Human Capabilities**, Oxford University Press, New York USA.

ต้องมีเหตุผลตามแบบวิทยาศาสตร์ กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือ สตรีนิยม (รวมทั้งการสอน การวิจัยในสายสตรีศึกษาที่วางอยู่บนปรัชญา/ทฤษฎีสตรีนิยม) ไม่จำเป็นต้องได้รับการยืนยันหรือหักล้างด้วยหลักการต่างๆ ทางวิทยาศาสตร์ และก็ไม่ได้ทำให้สตรีนิยม สตรีศึกษาและความรู้ต่างๆ ที่สร้างขึ้นมาในเส้นทางนี้ด้อยคุณค่าแต่อย่างใด พุคอีกอย่างหนึ่งคือไม่อาจนำเอา “คตินิยมลดทอน” หรือ “reductionism” มาใช้กับความรู้ในแนวสตรีนิยมได้นั่นเอง*

สตรีนิยมกับสิทธิต่างๆ กับความเสมอภาคของผู้หญิง

เนื่องจากสตรีนิยมเป็นลัทธิ เป็นคำสอนหลายเรื่องหลายประเด็น แต่ประเด็นหนึ่งที่ถือว่าสำคัญและมักจะได้ยื่นกันอยู่เสมอคือ สิทธิ กับ ความเสมอภาค ซึ่งทั้งคู่เป็นคนละคำ คนละมโนทัศน์ (concept) หรือคนละหลักการ (principle) ก็ได้ แต่สังกัดอยู่ในกรอบทฤษฎีเดียวกัน เกี่ยวข้องและเป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกัน พุคอีกอย่างหนึ่งคือ “เป็นภาษาชุดเดียวกัน”

สิทธิ/สิทธิ์ ในภาษาไทยที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน ผู้เขียนคิดว่าเป็นคำค่อนข้างใหม่ ที่น่าจะถูกสร้างขึ้นมานานจากภาษาบาลี สันสกฤต เป็นคำนามหมายถึง อำนาจอันชอบธรรม, ความสำเร็จ (พจนานุกรมฯ, พ.ศ. 2525, อ้างแล้ว, หน้า 808) คำนี้ตรงกับภาษาอังกฤษว่า **right** ผู้เขียนค้นดูใน Black's Law Dictionary, Revised Fourth Edition, 1968. ขอเก็บเอาสาระสำคัญมาพูดในที่นี้สั้นๆ คือ **right** เป็นคำนามที่มีทั้งความหมายกว้าง ๆ เป็นนามธรรมและความหมายที่เป็นรูปธรรมชัดเจนขึ้น

สิทธิในความหมายกว้าง (abstract) หรือเป็นนามธรรม หมายถึงความยุติธรรม (justice) ความถูกต้องทางจริยธรรม (ethical correctness) หรือเป็นเสียง/เป็นภาษาที่ไม่ขัดกันกับกฎเกณฑ์ทางกฎหมาย (rule of law) หรือหลักการต่างๆทางศีลธรรม อนึ่งความหมายและความสำคัญของสิทธิ/สิทธิ์ตรงนี้คือ สิ่งที่เราเรียกว่าสิทธิของทางตะวันตกจะต้องตอบรับหรือสอดคล้องกับความหมายของคำว่า “jus” ในภาษาละตินที่บ่งชี้ว่าสิทธิ ต้องคำนึงถึง ความยุติธรรม ความเป็นธรรมซึ่งถือว่าเป็นรากฐานของสิทธิทุกชนิด ฉะนั้นเมื่อพูดถึงสิทธิจะพูดกันลอยๆ ไม่ได้แต่จะต้องพูดถึงสิทธิบนฐานของหลักการทางจริยธรรมต่างๆที่ซับซ้อนและเป็นรากฐานที่ทำให้คุณลักษณะของสิ่งที่เรียกว่า ความยุติธรรม / justice กับกฎหมายที่ในภาษาอังกฤษ เรียกว่า “positive law” ทั้งหมด (จะพูดถึงต่อไป)

* เราจะได้อีกเรื่องนี้นี้กันในรายละเอียดต่อไป

หรือสิทธิ / right นี้ต้องเป็นสาระสำคัญของการทำให้กฎหมายมีเนื้อหาทางจริยธรรมนั่นเอง (Black, H.C., **Black's Law Dictionary.**, (1968., : 1486) กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือเมื่อสตรีนิยมก็ดี นักสตรีนิยมก็ดีใช้คำว่า “สิทธิ” ก็จะต้องตระหนักว่า คำๆนี้ไม่่ง่ายแต่ซับซ้อนมีทั้งมิติหรือแง่มุมทางประวัติศาสตร์ / ทางกฎหมายและจริยธรรมที่มีบริบท (context) เวลา (time) และสถานที่ (space) ควบกำกับอยู่ด้วย ดังนั้น ในโอกาสต่อไปเราอาจต้องถกกันต่อในประเด็นสำคัญเหล่านี้ได้อย่างเลี่ยงไม่ได้

สิทธิในความหมายที่เป็นรูปธรรม (concrete) หมายถึง อำนาจ (power) อภิสิทธิ์ (privilege) ความสามารถ (faculty) หรือความต้องการ (demand) ที่มีอยู่ในคนๆหนึ่งและส่งผลกระทบต่อคนอื่น อย่างไรก็ตาม “สิทธิ”/ หรือ “rights” นี้มักจะถูกนิยามกว้างๆว่า “อำนาจแห่งการกระทำทั้งหลายอย่างอิสระ” (“power of free action”) กระนั้นก็ตาม “สิทธิ” ต่างๆของผู้คนแม้ว่าจะมีอยู่ในตัวของมนุษย์แต่ก็ควรได้รับการยอมรับโดยกฎหมายปฏิฐานนิยม (positive law) (Black , H.C.,1968, เพิ่งอ้าง,น.1486) ด้วยเหตุนี้เรื่องของสิทธิเสรีภาพทุกชนิดในทัศนะทางกฎหมายจะต้องมีกฎหมายรองรับ แต่กฎหมายที่ว่านั้นจะต้องเป็น “positive law” ที่มีนิยามสั้นๆว่า “Law actually and specifically enacted or adapted by proper authority for the government of an organized jural society” (เพิ่งอ้าง,น.,1324) เก็บความได้ว่า กฎหมายที่เรียกว่า “positive law” คือกฎหมายที่ตราหรือรับเอามาโดยองค์กรอำนาจที่ถูกต้องเพื่อให้รัฐบาลของสังคมแห่งกฎหมายที่มีระบบนำไปใช้นั่นเอง

อนึ่ง ข้อความดังกล่าวไม่ใช่เป็นนิยามที่สมบูรณ์ในตัวเนื่องจากมีคำหรือมโนทัศน์อีกหลายคำที่จะต้องถกเถียง เช่นคำว่า “proper authority” คือใคร ทำไม่ถึงเป็นหรือมีอำนาจอย่าง “ถูกต้อง/เหมาะสม” ที่ว่านั้น รัฐบาลคือใคร มาจากไหน ด้วยวิธีการอะไร แต่ในที่นี้เพียงแต่ตั้งข้อสังเกตสั้นๆว่า คำ หรือ มโนทัศน์ต่างๆเหล่านี้และที่ยังไม่ได้พูดถึงอีกมากนั้น เป็นคำที่อยู่ในกรอบวิธีคิดหรือแม่แบบทางความคิด หรือ “กระบวนทัศน์” หรือ “paradigm” หรือจะเรียกว่าเป็น “ภาษา” ของอุดมการณ์ประชาธิปไตยเสรีนิยม หรือ “liberal democracy” ภาษาหรือถ้อยคำต่างๆเหล่านี้จะไม่พูดกันหรือพูดกันไม่รู้เรื่อง หรือไม่มีที่ทางอยู่ในอุดมการณ์หรือวิธีคิดที่ไม่ใช่ประชาธิปไตย เช่น **เผด็จการ (dictatorship)** ไม่ว่าจะเป็นเผด็จการทหาร เผด็จการโดยคนกลุ่มน้อย กลุ่มใหญ่ เผด็จการโดยคนๆเดียว ฉะนั้นคำว่า “สิทธิสตรี” จึงต้องมีที่ทางอยู่ในสังคมประชาธิปไตยที่เป็นสังคมแบบ “organized jural society” หรือสังคมที่ใช้กฎหมายอย่างมีการจัดระบบและกฎหมายนั้นต้องเป็น “positive law” แต่การจะเป็น “positive law” หรือไม่นั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับเพียงแหล่งที่มาหรือองค์กร/

หน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ในการร่างหรือรับกฎหมายเท่านั้น เช่น ไม่ใช่สักแต่ว่าเป็นสภาที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชน / คนส่วนใหญ่แล้วจะออกกฎหมายในลักษณะใดก็ได้แล้วทึกทักรวบรัดตัดความเอาว่า เป็นกฎหมายที่ถูกต้องชอบธรรม ทำอย่างนั้นไม่ได้เพราะกฎหมายที่เป็น “positive law” จะต้องมี “ความยุติธรรม” “ความเป็นธรรม” ที่มีมิติทางจริยธรรม* ควบกำกับอยู่ด้วย

อนึ่ง คำ / ภาษาต่างๆ ที่ยกมานี้เป็นภาษา / มโนทัศน์ที่อยู่ในกรอบทฤษฎีสตรีนิยม แนว / สำนัก “Liberal Feminism” หรือ “สตรีนิยมเสรีนิยม” ที่นักศึกษาจะต้องค้นคว้าหาความรู้ในรายละเอียดต่อไป อย่างน้อยก็เพื่อให้ได้รู้ว่า “สิทธิสตรี” “สิทธิเสรีภาพ” “ความเสมอภาคระหว่างหญิงชาย” และคำอื่นๆ อีกมากเช่น “นักสิทธิสตรี” “นักสตรีนิยม” ไม่ใช่คำที่น่ารังเกียจหรือน่าอับอาย มีแต่คนที่มิมีวิถีคิดที่ไม่เป็นประชาธิปไตยแล้วอ้างว่าเป็น แต่ลึกๆ แล้วมีแนวคิดแบบ “ปิตาธิปไตย” หรือชายเป็นใหญ่เท่านั้นจึงจะรังเกียจ กระแนะกระแหน เสียดสีและโจมตีถ้อยคำและผู้ที่ใช้คำเหล่านั้น อนึ่ง เนื่องจากการคิดแบบปิตาธิปไตยเป็น “วิถีคิด” ฉะนั้นจึงมีอยู่ได้ในทั้งผู้ชายและผู้หญิง และวิถีคิดเป็นสิ่งที่ได้มาโดยผ่านกระบวนการ “ซึมซับรับเอา” ทางสังคม - วัฒนธรรม ที่คนแต่ละคนได้รับมาตั้งแต่เป็นเด็กผ่านทางครอบครัว เครือญาติ โรงเรียน เพื่อนฝูง มหาวิทยาลัย สื่อมวลชน รูปแบบต่างๆ รวมทั้งชีวิตทุกๆ มิติ ทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นการเล่น การเรียนรู้ ฯลฯ ผู้ที่มีวิถีคิดแบบปิตาธิปไตย / ชายเป็นใหญ่จึงคิดว่า วิถีคิดแบบของตนหรือของเรา / นั้นถูก ส่วนวิถีคิดของนักสตรีนิยมหรือวิถีคิดของ “คนอื่น” นั้นผิด...ผิดธรรมชาติบ้าง ผิดไปจากจารีต ประเพณี วัฒนธรรม และ “ความเป็นไทย” บ้างแล้วแต่จะยก “เหตุผล” ใดขึ้นมาอ้าง

อย่างไรก็ตาม นักสตรีนิยมทุกสำนักคิด / ทฤษฎีต่างล้วนมีเป้าหมายอยู่ที่ “การปลดปล่อย” ผู้หญิงเหมือนกัน แต่จะปลดปล่อยในเรื่องอะไร? ด้วยวิธีการไหน? อย่างไร? เป็นประเด็นที่ต่างกัน ดังนั้น การถกกันต่อไปในเรื่องนิยามของการปลดปล่อย ก็ยังเป็นประเด็นที่ต้องถกเถียงกันในหมู่นักสตรีนิยมด้วยกันเองและต้องถกเถียงกับผู้ที่คัดค้านไม่เห็นด้วยกับสตรีนิยมควบคู่ไปอีกด้วย

* “จริยธรรม” ก็เป็นคำที่มีปัญหาที่ต้องถกเถียงกันอีกมาก ในทางจริยศาสตร์ซึ่งเป็นปรัชญาสาขาหนึ่งที่ว่าด้วยการแสวงหาความดีสูงสุดของชีวิตมนุษย์ พยายามแสวงหาเกณฑ์ในการตัดสินความประพฤติของมนุษย์ว่าอย่างไรถูก ไม่ถูก ดี ไม่ดี ควร ไม่ควร ต่าง ๆ เหล่านี้พร้อมทั้งต้องพิจารณาเรื่องของสถานภาพของค่าทางศีลธรรมด้วยตัวอย่างเช่น จริยธรรมทางพุทธศาสนากับคริสต์กับอิสลามกับฮินดู และอื่น ๆ เหมือนกัน / ขัดกัน อะไรถูก อะไรผิด เป็นต้น จึงเป็นเรื่องที่ยากมาก

อนึ่ง ในการต่อสู้ วรรณคดีเพื่อปลดปล่อยผู้หญิงนี้ นักสตรีนิยมรุ่นปัจจุบันเห็นว่าทำได้หลายแนวทาง แต่ไม่ว่าจะเป็นแนวทางไหนล้วนต้องอาศัยการสร้างความรู้ (construction of knowledge) หรือการผลิตความรู้ (production of knowledge) ด้วยกันทั้งสิ้น ทฤษฎีสตรีนิยมที่เราจะถกเถียงกันต่อไปเป็นทั้งเครื่องมือ เป็นทั้งความรู้ด้วยตัวของมันเอง

ทฤษฎีสตรีนิยม: ทฤษฎีที่เกิดจาก “ประสบการณ์” และ “ต่าง”

บางครั้งในหนังสือวิชาการทางสังคมศาสตร์ เช่น สังคมวิทยา มานุษยวิทยา ที่เป็นภาษาอังกฤษเราจะพบคำว่า feminist theory หรือทฤษฎีของนักสตรีนิยม ปรากฏอยู่โดยไม่มีคำอธิบายเพิ่มเติมอะไรมากนักเพราะถือว่าคนอ่าน “ควรจะ” รู้อยู่แล้ว แต่เนื่องจากในประเทศไทย ทฤษฎีและสตรีนิยมยังเป็นของใหม่อยู่มาก นักศึกษาจึงควร ค้นคว้าอธิบายเพิ่มเติม เช่น ใน The Dictionary of Feminist Theory (Human, 1995 :285) จะพบว่า

1. ทฤษฎีสตรีนิยมมุ่งที่จะสร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับสถานการณ์ของผู้หญิงที่ล้าลึกกว่าทฤษฎีต่างๆ ที่มีอยู่แล้ว ซึ่งผู้เขียนอธิบายเพิ่มเติมว่า คือทฤษฎีของความรู้กระแสหลักทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศาสตร์อื่นๆ โดยที่นักสตรีนิยมใช้ทฤษฎีสตรีนิยมเป็นเครื่องมือในการสร้างความรู้อีกชุดหนึ่งที่เป็นคนละชุดกับความรู้เดิมๆ ที่มีอยู่นั่นเอง

2. ทฤษฎีของนักสตรีนิยมเริ่มต้นจาก ประสบการณ์ของการถูกกดขี่ของผู้หญิง (women's experience of oppression) พร้อมกับโต้เถียงว่า การกดขี่ผู้หญิงให้ต่ำต้อย (women's subordination) นี้มีทั้งในสถานการณ์หรือเงื่อนไขแวดล้อมส่วนตัวและขยายไปถึงเงื่อนไขหรือสถานการณ์ต่างๆ ทางการเมืองด้วย

ประเด็นที่น่าสนใจในข้อ 2 ที่ยกมาข้างบนที่ควรจะถกเถียงกันในรายละเอียดต่อไปมีหลายประเด็นเช่น

(1) ทฤษฎีสตรีนิยม ต้องเริ่มต้นจาก ประสบการณ์ของการถูกกดขี่ (oppression) ถูกกดให้ ต่ำกว่า / ต่ำกว่า (subordination) ของผู้หญิง คำว่าประสบการณ์ในที่นี้หมายถึง สิ่งที่ได้พบมาเห็นมาหรือถูกกระทำมา / เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ในทัศนะของผู้หญิงคนนั้น เช่น ถูกข่มขืน ถูกกลั่นแกล้งทางเพศ ถูกทำร้ายทุบตี ถูกเลือกปฏิบัติและ ฯลฯ

(2) แม้ว่าประสบการณ์เหล่านี้ทำให้ผู้หญิงเจ็บปวดทั้งกายใจ อารมณ์ความรู้สึกแต่ผู้หญิงก็สามารถนำเอาประสบการณ์เหล่านั้นมาแปรเป็นการสร้างความรู้ได้ซึ่งในทางญาณวิทยา (epistemology) หรือศาสตร์/วิชาที่ว่าด้วยการสร้างความรู้ มีลัทธิทางปรัชญาที่เรียกว่า ประสบการณ์นิยม (empiricism) หมายถึง “ทฤษฎีที่ถือว่าแหล่งความรู้ที่เชื่อถือได้มีอย่างเดียวกันเท่านั้น คือ ประสบการณ์ (experience) ซึ่งหมายถึงความรู้ที่ผ่านประสาทสัมผัส ทฤษฎีนี้ไม่เชื่อว่ามีความรู้ก่อนประสบการณ์ (a priori knowledge) มีแต่ความรู้หลังประสบการณ์ (a posteriori knowledge) เท่านั้น...” (พจนานุกรมศัพท์ปรัชญาฯ, อ้างแล้ว, น. 32-33) อนึ่ง ประสบการณ์นิยมมีวิถีคิดที่ตรงกันข้ามกับ เหตุผลนิยม (rationalism) ซึ่งจะได้กล่าวถึงในโอกาสต่อไป แต่ในขั้นตอนนี้ผู้เขียนอยากย้ำว่า นักศึกษาศตริศึกษาและผู้สนใจประเด็นต่างๆเกี่ยวกับผู้หญิงอย่างเข้าถึง สตรีนิยมอย่างแท้จริงจะต้องตระหนักด้วยตนเองและรณรงค์ให้คนอื่นๆยอมรับว่ามีความแตกต่างมากมายระหว่างผู้หญิงกับผู้ชายในเชิงประสบการณ์ ที่ไม่สามารถปฏิเสธได้เลยที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดคือในเรื่องของเพศวิถี (sexuality) หรือเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเพศและความสัมพันธ์ต่างๆที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ เช่น ความรัก ความปรารถนา อารมณ์ ความรู้สึก / เพศสัมพันธ์ การมีความสุขทางเพศ รวมตลอดไปจนถึงเรื่องสุขภาพอนามัยเจริญพันธุ์ การมีประจำเดือน การตั้งท้อง การแท้งลูก การเกิดลูก การเลี้ยงดูลูก โรคร้ายที่เกี่ยวกับเพศสัมพันธ์และอะไรอื่น ๆ อีกมากมาย ซึ่งบางครั้งนักสตรีนิยมก็พูดถึงประสบการณ์เหล่านี้ ในความสัมพันธ์ทางสังคมที่ปรากฏ ในความเป็นลูกสาว ความเป็นเมีย และความเป็นแม่ เป็นต้น*

ดังนั้น ผู้ชายแม้เป็นแพทย์ชายผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับโรคของผู้หญิงก็ย่อมไม่เคยมีประสบการณ์ที่ผู้หญิงมีด้วยตนเอง นักสตรีนิยมจำนวนไม่น้อยจึงตั้งคำถามต่อแพทย์ (ชาย) และแพทย์ศาสตร์และในหลายกรณีแพทย์หญิงด้วยอยู่เสมอ และที่สำคัญไม่น้อยไปกว่านั้น นักศึกษาและผู้สนใจสตรีนิยม / สตรีศึกษาต้องตระหนักด้วยว่า ประสบการณ์ของผู้หญิงต่างสังคม ต่างวัฒนธรรม ต่างกลุ่มชาติพันธุ์ ต่างชนชั้น ต่างวัยและต่างกันทางสรีระร่างกาย (สูง ต่ำ ดำ ขาว พิการ ไม่พิการ ฯลฯ) และผู้หญิงแต่ละคน มีประสบการณ์ในชีวิตที่แตกต่างกันอีกด้วยประเด็นนี้จะเป็นประเด็นที่ถกเถียงกันมากเมื่อพูดถึงความรู้ทางทฤษฎี แต่ในขณะนี้เราจะยังไม่เข้าไปแตะต้อง

* นักศึกษาและผู้สนใจเรื่องเพศวิถี โปรดดู กาญจนา แก้วเทพ, พริศรา แซ่ก้วย (บก)., เพศวิถีวันวานวันนี้ และวันพรุ่งนี้ที่จะไม่เหมือนเดิม, ศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, อมรินทร์พริ้นท์ติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน) กรุงเทพฯ, 2547

(3) ประสบการณ์ของผู้หญิงในเรื่องต่างๆ เช่น การถูกกดขี่ (oppression) การถูกกดขี่ให้ด้อยกว่า / ต่ำกว่า ต้องยินยอม (subordination) การถูกขูดรีดหรือเอารัดเอาเปรียบทางเพศ (sexual exploitation) การถูกละเมิดหรือการถูกรวนลามทางเพศ (sexual harassment) การถูกตัดสินอย่างมีอคติ การถูกเลือกปฏิบัติ (discrimination) และอื่นๆอีกมากมายซึ่งนักศึกษาจะได้เรียนรู้ต่อไปนั้น เนื่องจากเป็นประสบการณ์เฉพาะของผู้หญิงที่ ผู้ชายส่วนใหญ่เพราะเป็นผู้ชายจึงไม่มีประสบการณ์ดังกล่าวเหล่านี้และไม่มีประสบการณ์อื่นๆอีกมาก ฉะนั้น จึงทำให้

3.1 ผู้ชายส่วนใหญ่มักไม่ยอมรับหรือไม่เชื่อว่าประสบการณ์ของผู้หญิงเป็นจริง มีจริง หรือเกิดขึ้นจริง หรือถึงแม้เห็นหรือยอมรับว่ามีจริงเป็นจริงแต่ก็อาจถือว่าไม่สำคัญ เป็นเรื่องธรรมดา ดังคำพูดว่าตัวตีเมียเป็นเรื่องของ “ลั่นกับพิน” อะไรทำนองนี้

3.2 ผู้หญิง / ผู้ที่ไม่เคยมีประสบการณ์นั้นๆ เช่น ไม่เคยถูกข่มขืน หรือถูกพยายามข่มขืน ถูกลวนลาม ก็อาจไม่เชื่อหรือไม่เห็นความสำคัญได้ เช่น ใชวีลี / ประโยคว่า “ผู้ชายก็เป็นเช่นนี้แหละ ผู้หญิงก็อย่าไปถือสาอะไรมากนัก” หรือ “เราเป็นผู้หญิงก็อย่าทำตัว “ล่อตะเซ้” เป็นต้น โดยไม่ตระหนักว่าการข่มขืนเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ซับซ้อนกว่าการทำตัว การแต่งตัวของผู้หญิง

ผลเสียใหญ่หลวงที่ตามมาคือ ในที่สุดแล้วผู้หญิงเองก็อาจไม่เชื่อไม่ศรัทธาว่า “ประสบการณ์” ของผู้หญิงเองมีคุณค่า มีความน่าเชื่อถือ (validity) ในเชิงของการแปรเปลี่ยนให้เป็นความรู้ ทั้งนี้เพราะผู้หญิงส่วนใหญ่ตกอยู่ภายใต้กรอบความคิดและวิถีปฏิบัติหรือวัฒนธรรมของสังคมที่ตนเติบโตขึ้นมา ถูกอบรมบ่มนิสัยให้คิดเช่นนั้น เช่น ถูกทำให้เชื่อว่า ผู้หญิงต้องเป็นผู้ตาม ต้องอดทนแม้จะถูกสามิตบตี ข่มเหง ขืนใจร่วมเพศด้วย ทั้งๆที่ตัวผู้หญิงเองก็ไม่ยินยอมพร้อมใจ แต่ก็ถือว่าเป็นการทำตาม “หน้าที่” ของ “เมียที่ดี” เป็นต้น ด้วยเหตุนี้การที่ผู้หญิงตกอยู่ในสังคม - วัฒนธรรมชายเป็นใหญ่ / ปิตาธิปไตย จึงทำให้ผู้หญิงไม่เห็นค่าของประสบการณ์ส่วนตัว ดังนั้นการสร้างทฤษฎี สตรีนิยมบนฐานของประสบการณ์ของผู้หญิงจึงไม่ค่อยเกิด

เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว สิ่งที่เป็นภารกิจที่ท้าทายนักสตรีนิยมทั้งหลายรวมทั้งนักศึกษาศาสตร์ศึกษาค่าย นักสตรีนิยมบางส่วนจึงเสนอว่า

1. ต้องแปลงหรือเปลี่ยนความวิตกกังวลส่วนตัวต่างๆของผู้หญิง ซึ่งต่างถือว่าเป็นเรื่องส่วนตัวให้เป็นความหวังโง่สาธารณะ มีวลีที่นักสตรีนิยมบางคนสร้างขึ้นมาใช้ เช่น “private is public” เก็บความเป็นไทยได้ว่า “เรื่องส่วนตัวเป็นเรื่องสาธารณะ” และ “private is political” (เรื่องส่วนตัวเป็นเรื่องการเมือง * เช่นผู้บังคับบัญชาชายลวนลามลูกน้องหญิง และผู้หญิงคนนั้นต้องการเอาเรื่อง ผู้หญิงทั้งหลายจะต้องไม่คิดว่าเป็นเรื่องส่วนตัวของคนสองคน ตำรวจต้องไม่แนะนำให้ไปตกลงยอมความกันเพียงอย่างเดียว หรือสื่อมวลชนจะต้องไม่เสนอข่าวเชิงชี้นำว่าเป็นเรื่อง “จีบจีบ” “ขอกันกินได้” หรือเพราะผู้หญิงให้ทำเป็นต้น

2. เพื่อให้เกิดผลต่อสาธารณะ นักสตรีนิยมมีวิธีการที่เรียกว่า “การยกระดับจิตสำนึก” (consciousness - raising) ที่จะต้องทำกันในระดับกลุ่ม

3. ในทางวิชาการ นักสตรีนิยมจะต้องทำการประเมินประสบการณ์ของผู้หญิงกันใหม่ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของวิธีวิทยา (methodology) และทฤษฎีของสังคมศาสตร์โดยต้องยอมรับว่าสตรีนิยม ถือว่าประสบการณ์ชีวิตจริงของผู้หญิงมีความเป็นการเมืองอย่างเข้มข้น และสำคัญยิ่งยวด

สตรีนิยมในฐานะที่เป็นอุดมการณ์และขบวนการเคลื่อนไหว

ถ้าเราพิจารณาสตรีนิยมในฐานะที่เป็นอุดมการณ์และปฏิบัติการที่มีการพูด การเขียนและการกระทำอย่างชัดเจนมีระบบ อาจต้องสรุปว่าเกิดขึ้นเมื่อไม่นานมานี้เอง เช่นหากดูงานชิ้นสำคัญของสตรีนิยมที่เขียนขึ้นโดย Mary Woolstonecroft นักทฤษฎีสตรีนิยมชาวอังกฤษที่ตีพิมพ์งานเขียนของเธอชื่อ **A Vindication of the Rights of Women** (1787) แต่ถ้านับดูก็เป็นเวลาถึงสองร้อยยี่สิบกว่าปีมาแล้ว หลังตั้งกรุงเทพฯ เป็นราชธานีของประเทศสยามเพียงไม่กี่ปี แต่ถ้าคิดว่าการต่อสู้ของผู้หญิงในโลกตะวันตกน่าจะมีมานานแล้วก่อนหน้านั้น ซึ่งมีผู้เสนอว่า อาจตรวจสอบย้อนหลังไปได้ถึง

* ผู้ที่สนใจประเด็นนี้โปรดอ่าน / ค้นคว้าเพิ่มเติมใน Stanley,L. and Wise,S.(1983) “Back into the personal” or our attempt to construct “feminist research” in **Theories of Women's Studies**, Bowles,G. and R. Duelli Klein (eds), Routledge & Kegan Paul : London.

คริสต์ศตวรรษที่ 15 ด้วยซ้ำไป (Kelly, 1982)** อย่างไรก็ตามรากเหง้าของความคิดสตรีนิยมสมัยใหม่ หรือสตรีนิยมทันสมัยที่ในภาษาอังกฤษใช้คำว่า “modern feminist thought” นั้นมักจะสืบย้อนกลับไป ที่ช่วงปลาย ๆ ของคริสต์ศตวรรษที่สิบแปดและงานสำคัญ ๆ หลาย ๆ ชิ้นของ Woolstonecraft ที่เอ่ย ชื่อมาแล้วข้างบน อนึ่งหากคุณซื้อหนังสือของเธอจะเห็นสาระสำคัญของประเด็นที่เธอต้องการนำเสนอ และต่อสู้คือ “Vindication” แปลว่าการป้องกัน การปกป้อง “the Rights of Women” สิทธิต่าง ๆ ของ ผู้หญิงนั่นเอง นี่เองเป็นประเด็นที่นักสตรีนิยมในรุ่นต่อ ๆ มาจัดให้เธออยู่ในสาย แนวทาง หรือสำนัก ทฤษฎี สตรีนิยมแนวเสรีนิยม (Liberal feminism) นับแต่คริสต์ศตวรรษที่สิบเก้า (ร้อยกว่าปีเศษ ๆ มาแล้ว) มีการปรากฏตัวของสตรีนิยมหลากหลายสาย หลายแนวทาง หลายสำนักความคิดและ กิจกรรมหรือปฏิบัติการ แต่ก็ตามมาด้วยช่วงเวลาของการถูก “มองไม่เห็น” เมื่อเปรียบเทียบกับ อุดมการณ์และหรือทฤษฎีทางสังคมอื่น ๆ (relative invisibility) กระนั้นก็ตามนักสตรีนิยมมักถือว่า สตรีนิยมคลื่นลูกแรก หรือ the first wave of feminism หรือเรียกสั้น ๆ ว่า “first wave” ดำรงอยู่ในช่วง ระหว่างกลางคริสต์ศตวรรษที่สิบเก้ากับยี่สิบ ส่วนสตรีนิยมคลื่นลูกที่สอง (Second wave) มักกล่าวกันว่า เป็นการกลับมาเกิดอีกครั้ง (reemergence) ของสตรีนิยมในช่วงปลายทศวรรษที่ 1960 และยังคง ดำรงอยู่ในฐานะที่เป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมมาจนถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตามนักสตรีนิยมบาง กลุ่มบางคนก็กล่าวว่าเกิดมีสตรีนิยมคลื่นลูกที่สาม (Third Wave) ขึ้นมาแล้ว ตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ 1970 ต่อกับต้นทศวรรษที่ 1980 แต่นักสตรีนิยมบางกลุ่มบางคน* ก็ไม่เห็นด้วย เช่นเดียวกับที่บางคน เห็นว่าการแบ่งเป็น “คลื่นลูกต่าง ๆ” นี้ไม่ถูก ไม่ดีเพราะมีลักษณะที่เรียกว่า ethnocentric หรือเป็นการ จัดเป็นยุคสมัยเป็น “คลื่น ๆ” นี้ยึดเอา “ตะวันตก” หรือ ผู้หญิง “ผิวขาว” เป็นสำคัญ ประเด็นนี้เป็น ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่น่าไปสู่สตรีนิยมในระยะหลัง ๆ ที่มีชื่อเรียกกันว่าสตรีนิยมโลกที่สามหรือ Third World feminism และ Post-colonial feminism หรือ สตรีนิยมหลังอาณานิคม ซึ่งเราจะพูดถึง และถกกันในโอกาสต่อ ๆ ไป

หากนักศึกษาสตรีศึกษาปัจจุบัน (หลังปี ค.ศ.2000) ต้องการเข้าใจการแบ่งสตรีนิยมตะวันตก ออกเป็นคลื่นลูกที่หนึ่งสองสามว่าอยู่ที่อะไร คำตอบคือประเด็นความสนใจในการค้นหาคำตอบ สิ่งที่

** Kelly, J. 1982 “Early Feminist Theory and the Querelle des Femmes, 1400-1789” Signs, 8.

* Sarah, E. 1982 “Towards a Reassessment of Feminist History.” **Women’s Studies International Forum**, 5 และ Mohanty, C., T., (1992, 1993) โปรดดูบรรณานุกรม

ถือว่าเป็น “ปัญหา” ของผู้หญิงในสังคมของยุคสมัยนั้น ๆ เพื่อนำไปผลักดันขบวนการเคลื่อนไหวในการแก้ปัญหาดังกล่าวด้วยการจัดตั้งเป็นสมาคมบ้าง สันนิบาตบ้าง สหภาพบ้าง เช่น

First wave หรือคลื่นลูกแรก บางครั้งก็มีคนเรียกว่า ‘old wave’ หรือ “คลื่นลูกเก่า” ซึ่งมักหมายถึงการเคลื่อนไหวพรรคของขบวนการในประเด็นสิทธิเลือกตั้ง (suffrage movement) ในอเมริกาและอังกฤษในช่วงระหว่างปี ค.ศ. 1880 และ 1920 หรือระหว่าง พ.ศ.2423 และ 2462 คือ 128 และ 89 ปีมาแล้ว ซึ่งถือว่าเกิดขึ้นมานานมากแล้วในขณะที่ประเทศไทยยังไม่ใช่ไทย แต่เป็น “สยาม” อยู่ในระบบสมบูรณาญาสิทธิราช ในกรณีของอเมริกาเกิดการประกาศอิสรภาพปลดปล่อยตนเองจากการปกครองของอังกฤษตั้งแต่วันที่ 4 กรกฎาคม ค.ศ.1776 เป็นเวลาถึง 332 ปีมาแล้ว (นับถึง ค.ศ. 2008) มีการพูดถึงสิทธิต่าง ๆ ในการปกครองตนเองและสิทธิพลเมืองแล้ว แต่สิทธิที่วันนี้ในทางปฏิบัติเป็นสิทธิเฉพาะผู้ชายผิวขาวเท่านั้น ผู้หญิงผิวขาวและทาสทั้งชายและหญิงยังไม่มีสิทธิ ฉะนั้นการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของผู้หญิงอเมริกันที่นับว่าเป็นคลื่นลูกแรกนั้น จึงเป็นการเรียกร้องสิทธิเสมอภาคของผู้หญิงผิวขาวเท่านั้น (สงครามปลดปล่อยทาสในอเมริกา ซึ่งบางทีเรียกว่า สงครามกลางเมือง หรือ ‘Civil War’ นั้นเกิดขึ้นระหว่างปี ค.ศ.1861-1865 แต่ชาวอเมริกันผิวดำยังถือว่า พวกเขาส่วนใหญ่ยังคงถูกเลือกปฏิบัติอยู่แม้กระทั่งในขณะนี้ ในหมู่นักสตรีนิยมผิวดำ จึงมีการตั้ง ‘Black Feminism’ ขึ้นมา) อย่างไรก็ตามอย่างน้อยในหมู่ผู้หญิงผิวขาวตะวันตกนักสตรีนิยมคลื่นลูกแรกได้สร้างหรือสถาปนาอัตลักษณ์ทางการเมืองใหม่ให้กับผู้หญิงด้วยการออกกฎหมายต่าง ๆ และการปลดปล่อยสาธารณะ (public emancipation) ในระยะต่อมา เช่น ผู้หญิงมีโอกาสได้รับสิทธิในการศึกษาเพิ่มมากขึ้น มีโอกาสต่อสู้เพื่อสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การต่อสู้ในเรื่องคำตอบแทนในครอบครัว (งานบ้าน) สิทธิการคุมกำเนิด การทำแท้งและสิทธิต่าง ๆ ในสวัสดิการเหล่านี้ เป็นการต่อสู้อยู่บนแกนสำคัญ ๆ สองสามแกน เช่น ความสำคัญของแรงงานผู้หญิงในบ้านเรือน เงินหรือกองทุนของความเป็นแม่ (endowment of motherhood) การปกป้องทางกฎหมายและสถานภาพทางกฎหมายของผู้หญิง เป็นต้น (Humm, 1995, อ้างแล้ว, น.98) การต่อสู้ผ่านทางกฎหมายในประเด็นต่าง ๆ ของขบวนการผู้หญิงคลื่นลูกที่หนึ่งในอเมริกาบางเรื่องก็ประสบความสำเร็จบางเรื่องก็พ่ายแพ้แต่ก็สืบทอดกันต่อไปให้กับคลื่นลูกที่สอง

สำหรับในกรณีของประเทศอังกฤษสตรีนิยมคลื่นลูกที่หนึ่งมีตัวแทนเป็นกลุ่มก้อนในรูปแบบของสหภาพชื่อ Women’s Social and Political Union ใช้ตัวย่อว่า WSPU ในรูปของสันนิบาตชื่อ Women’s Freedom League ใช้ชื่อย่อว่า WFL นอกจากนั้นก็ยังมีในรูปแบบสมาคมระดับชาติคือ National

Union of Women's Suffrage Societies) ในรูปของสหกรณ์ช่างฝีมือคือ Women's Co-operative Guild และในช่วงสงครามโลกครั้งที่สองก็มีการจัดตั้งองค์กรพันธมิตรสตรีเพื่อสันติภาพ ชื่อ Women's International League for Peace and Freedom หรือ WIPF ขึ้นมา (Humm, 1995, เพิ่งอ้าง, น.เดียวกัน)

หันกลับไปดูสหรัฐอเมริกาอีกทีจะพบว่าขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเป็นแรงบันดาลใจให้เกิดการก่อตั้งองค์กรชื่อ the International Council of Women ซึ่งเป็นองค์กรของผู้หญิงที่เก่าแก่และใหญ่ที่สุดในโลกขึ้นมาตั้งแต่ ค.ศ.1888 (พ.ศ.2431) ซึ่งต้องยอมรับว่าเก่าจริง ๆ คือมีอายุสองร้อยยี่สิบปีแล้ว เช่นเดียวกับ the National American Women's Suffrage Association ตัวย่อ NAWSA และการสนับสนุนของนักปฏิบัติการ (activist) คนสำคัญคือ Alice Paul ผู้ซึ่งภายหลังแยกออกไปตั้ง Women's Party ขึ้นมาในปี ค.ศ. 1914 เหล่านี้ถือได้ว่ามีสตรีนิยมคลื่นลูกที่หนึ่งเป็นหัวหอก ยิ่งไปกว่านั้นก็ยังมีส่วนในการวางรากฐานให้กับสตรีนิยมสังคมนิยม (socialist feminism) ที่มีทั้งขบวนการเคลื่อนไหวและนักเขียนแนวสตรีนิยม เช่น Charlotte Perkins Gilman และที่ถือว่าสำคัญมากคือ NAWSA เป็นแกนกลางในการทำหนังสือประท้วง จัดขบวนต่อต้าน Woodrow Wilson (ประธานาธิบดีอเมริกันคนที่ยี่สิบแปดดำรงตำแหน่งช่วงปี ค.ศ.1913-21) หลายครั้งจนมีผลทำให้เกิดการแก้ไขรัฐธรรมนูญที่เรียกว่า the Nineteenth Amendment แห่งปี ค.ศ.1920 ที่ยอมให้ผู้หญิงมีสิทธิลงคะแนนเลือกตั้งได้ จากจุดนี้เป็นต้นไปผู้หญิงอเมริกันก็สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองได้มากขึ้นจากเป็นผู้มีสิทธิไปลงคะแนนเลือกตั้งไปจนถึงเป็นผู้สมัครชิงตำแหน่งทางการเมืองในระดับต่าง ๆ รวมทั้งตำแหน่งประธานาธิบดีแต่ก็มีนักสตรีนิยมบางคนบางกลุ่มตั้งข้อสังเกตว่าสิทธิดังกล่าวนี้จะถือว่าเป็นสิทธิได้หรือไม่หรือว่าเป็นการขูดรีดผู้หญิงสองครั้ง (double exploitation) คือขูดรีดทั้งในปริมาตรส่วนตัวและสาธารณะ (private as well as public sphere) หมายความว่าผู้หญิงมีสิทธิที่จะออกไปประกอบอาชีพทำงานนอกบ้านไม่ว่าจะเป็นงานอาชีพส่วนตัว งานเป็นพนักงานบริษัทเอกชนและงานรัฐที่ได้รับเงินเดือนมีรายได้ แต่เมื่อกลับมาบ้านก็ต้องทำงานบ้านด้วย โดยที่ผู้ชายไม่ช่วยเหลือไม่ยอมรับผิดชอบร่วม ที่เด่น ๆ คือ หนังสือชื่อ **Women and Labour** ของ Olive Schreiner (1978)* ที่แย้งว่าโอกาสที่ผู้หญิงจะได้เป็นตัวแทนสำหรับปริมาตรหรือพื้นที่การเมืองนั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับ การเข้าถึงพื้นที่นั้น (เช่นสภาฯ) แต่ยังคงขึ้นอยู่กับ การปรับเปลี่ยนหรือการเปลี่ยนแปลงความหมายต่าง ๆ ของสิ่งที่เรียกว่า สาธารณะและส่วนตัวอีกด้วย ประเด็นที่เธอชี้ออกมานี้มีผลต่อเนื่อง

* นักเขียนแนวสตรีนิยม-สังคมนิยมจาก South Africa ผู้ทำงานของเธอมีอิทธิพลในอังกฤษระหว่างทศวรรษ 1880-1930

ไปสู่การลงคะแนนเลือกตั้งในทศวรรษแรกของศตวรรษที่ยี่สิบที่เปิดรับประเด็นต่าง ๆ ของผู้หญิงในพื้นที่ที่แต่เดิมถือว่าเป็นเรื่องส่วนตัวมากขึ้น กล่าวคือนำไปสู่การยกเอาประเด็นสิทธิผู้หญิงในฐานะภรรยาและแม่ และการออกกฎหมายต่าง ๆ เกี่ยวกับการหย่าร้างและทรัพย์สินและทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวเรื่องสิทธิต่าง ๆ ได้รับการสนับสนุนอย่างกว้างขวางจากผู้หญิง (ชนชั้น) ทำงาน (working-class women) และผู้หญิงนักเคลื่อนไหวแนวทางถึงรากเหง้า (radical activist) อีกด้วย (Humm, 1992, อ้างใน Humm, 1995, อ้างแล้ว น.99)

Second wave คลื่นลูกที่สองบางคนบอกว่าเป็นคำที่คิดขึ้นมาหรือตั้งขึ้นโดย Marsha Lear เพื่อให้หมายถึงการจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ ของผู้หญิงในอเมริกา อังกฤษ/สหราชอาณาจักร (Britain) และยุโรปในช่วงปลาย ๆ ของทศวรรษที่ 1960 คำว่า ‘second wave’ นี้มีนัยว่าสตรีนิยมคลื่นลูกที่หนึ่งสิ้นสุดลงในทศวรรษที่ 1920 (Lear 1968) สาเหตุที่นำไปสู่การจัดตั้งกลุ่มผู้หญิงดังกล่าว ส่วนหนึ่งเกิดจากความผิดหวังกับการเมืองในแนว Civil Rights หรือสิทธิพลเมืองบ้าง ผิดหวังกับขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านสงครามของ Students for a Democratic Society บ้าง มีผลทำให้ผู้หญิงอเมริกันจัดตั้งกลุ่มยกระดับจิตสำนึกของตนเองขึ้นมา ปฏิบัติการนี้ใช้คำขวัญ ‘the personal is political’ หรือ “ส่วนตัวคือการเมือง” (เช่นเรื่องที่เกิดขึ้นในบ้านในครัวเรือน-งานบ้าน-การเป็นภรรยา เป็นแม่ การลวนลามผู้หญิง ภาพโป๊ ภาพสื่อลามก การข่มขืน ฯลฯ ไม่ใช่เรื่องส่วนตัวอีกต่อไปแล้ว แต่ต้องนำมาถกเถียง ต่อสู้แก้ไขในฐานะประเด็นทางการเมือง ในทัศนะของนักสตรีนิยมบางคนเช่น Sara Evan เห็นว่าการเกิดขึ้นของ ‘second wave’ ซึ่งเป็นการปรับเปลี่ยนวิถีจากแนวทาง ‘civil rights’ สู่มุมมอง ‘women’s liberation’ หรือแนวทางการปลดปล่อยผู้หญิง หนึ่งการปรับนี้ เท่ากับว่า ‘second wave’ ได้สรุปสาระสำคัญของประวัติศาสตร์ของสตรีนิยม ‘first wave’ เสียใหม่ในความหมายว่าการต่อสู้เพื่อความเท่าเทียมกันระหว่างพลเมืองผิวขาว-ผิวดำในแนวทางของการต่อสู้เพื่อความเท่าเทียมทางเชื้อชาติ (struggle for racial equality) (ในทศวรรษที่ 1960 ในอเมริกา) เป็นผู้ทำคลอดหรือ “หมอดำเย” (midwife) ให้กับสตรีนิยมทั้งสองคลื่นนั่นเอง (Evans 1979, อ้างใน Humm 1995, เพิ่งอ้าง, น.251) หมายความว่า การต่อสู้เพื่อความเท่าเทียมกันระหว่างคนผิวดำ-คนผิวขาวในอเมริกาเป็นผู้ให้ชีวิตใหม่หรือทำให้มีการ “เกิดใหม่” ของสตรีนิยมคลื่นลูกที่หนึ่งและคลื่นลูกที่สองนั่นเอง

อย่างไรก็ตามมีความเห็นที่แตกต่างออกไปซึ่งเห็นว่าหากพิจารณาในหลาย ๆ ด้านจะเห็นว่าแนวทาง ‘women’s liberation’ ของสตรีนิยมคลื่นลูกที่สองนี้แตกต่างอย่างถึงรากถึงโคนจากสตรีนิยมคลื่นลูกที่หนึ่งเลยทีเดียว กล่าวคือแนวทาง ‘women’s liberation’ นี้ขยายสิ่งที่เรียกว่า “การเมือง” และ “เศรษฐกิจ” หรือ ‘the economy’ ออกไปสู่ เพศวิถี (sexuality) ร่างกาย (the body) กับอารมณ์ (emotions)

และพื้นที่ต่าง ๆ ของชีวิตทางสังคมที่เดิมทีถือว่าประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้เป็น “เรื่องส่วนตัว” เท่านั้น ยิ่งไปกว่านั้น ‘women’s liberation’ ยังมีความหมายขยายไปถึงการปลดปล่อยผู้หญิงออกจาก (บทบาท-หน้าที่-สถานภาพ) ครัวเรือนอีกด้วย ขบวนการสตรีนิยมคลื่นลูกที่สองที่ใช้แนวทางนี้ยังสร้างองค์กรจัดตั้งทางการเมืองใหม่ ๆ ขึ้นมาในลักษณะที่เป็นองค์กรขนาดเล็กที่ต่อต้านลำดับชั้นสูงต่ำในการบังคับบัญชาที่ทำงานด้านการยกระดับจิตสำนึก เป็นองค์กรจัดตั้งที่ปฏิบัติการอย่างเป็นอิสระไม่เกี่ยวข้องกับผู้ชาย โดยมีความพึงพอใจที่จะมีแบบแผนของการใช้ชีวิตในแนวที่พวกเธอถือว่าเป็นทางเลือกและทางตรง (Humm, 1995, เพิ่งอ้าง, น.251-252) โดยเฉพาะในเรื่องเพศวิถี (เพศสัมพันธ์ ฯลฯ) อนึ่งเพื่อความเข้าใจที่ลึกซึ้งไปกว่านี้ นักศึกษาควรค้นคว้าประเด็น ‘liberation’ และ ‘women’s liberation’ เพิ่มเติมเพราะเป็นประเด็นสำคัญที่ทำให้ ‘second wave feminism’ ต่างไปจาก ‘first wave feminism’ ให้ละเอียดไปกว่านี้ ในที่นี้เพียงเป็นการแนะนำเบื้องต้นเท่านั้น ซึ่งอาจสรุปได้ว่า แก่นแกนของ ‘second wave feminism’ เติบโตขึ้นมาจากกลุ่มถึงรากเหง้าต่าง ๆ (radical groups)* ตัวอย่างเช่น the New York Redstockings ซึ่งมีสมาชิกผู้ก่อตั้งที่เป็นนักสตรีนิยมที่มีชื่อเสียงและมีผลงานทางทฤษฎีเป็นที่ยอมรับกันในหมู่นักสตรีนิยม เช่น Anne Koedt ผู้เขียนบทความชื่อ ‘The myth of the vaginal orgasm’ (1973) ซึ่งมีสาระสำคัญย่อ ๆ ว่า เธอถูกขังมา “ลึ้ม” เพศสัมพันธ์แบบชายกับหญิงที่สร้างความเชื่อที่เธอถือว่าเป็นมายาคติ (myth) ด้วยการพิสูจน์ว่าการถึงจุดสุดยอดผ่านปุ่มกระสันหรือ clitoral orgasm เท่านั้นที่เป็นที่มาของการถึงจุดสุดยอดทางเพศของผู้หญิง และการถึงจุดสุดยอดทั้งหมดที่เกิดขึ้นกับผู้หญิงเป็นส่วนที่ขยายไปจากบริเวณนี้ (clitoris) ไม่จริง เป็นมายาคติที่ถูกสร้างขึ้น ดังนั้นการสอดใส่ (เช่น การสอดใส่อวัยวะเพศของผู้ชายเข้าไปในช่องคลอดของผู้หญิง จึงไม่มีความจำเป็นสำหรับการบรรลุจุดสุดยอดทางเพศ (orgasm) ของผู้หญิง ว่ากันว่า “ทฤษฎี” นี้ของเธอทำให้นักสตรีนิยมตะวันตกจำนวนหนึ่งต้องคิดกันใหม่หมดเลยในทุก ๆ สัณฐาน (ทุกแง่มุม) ของเพศสัมพันธ์ระหว่างชายกับหญิงหรือเพศวิถีระหว่างเพศตรงกันข้าม (heterosexuality) ที่เคยคิดกันว่าเป็นเรื่องที่รู้ดีและรู้หมดแล้วตามทฤษฎีของ Sigmund Freud นักสตรีนิยมอีกคนหนึ่งก็ถือว่าเป็นผู้ร่วมก่อตั้งด้วยเช่นกันคือ Shulamith Firestone ผู้ที่ในงานเขียนชิ้นสำคัญทางทฤษฎีของเธอคือ **The Dialectic of Sex** (1970) เธอใช้ทฤษฎีที่มีลักษณะข้ามกาลเวลาหรือข้ามยุคประวัติศาสตร์ (transhistorical theory) มาอธิบายการกดขี่ผู้หญิงให้อยู่ภายใต้ (subordination of women) โดยเธอนำเสนอการตีความปรัชญา “วัตถุนิยม” หรือ ‘materialism’ เสียใหม่ โดยเธอแนะนำ ฐานทางวัตถุที่การกดขี่ผู้หญิงตั้งอยู่บน ไม่ใช่ฐานทางเศรษฐกิจ (economics) อย่างเช่นที่

* หมายถึงกลุ่มสตรีนิยมแนวทางที่เรียกว่า ‘radical feminism’ ซึ่งมีหลักคิดว่าการจะค้นหาสาเหตุและวิธีการที่จะแก้ปัญหาผู้หญิงถูกกดขี่โดยผู้ชายได้นั้นจะต้องวิเคราะห์เจาะลึกลงไปจนถึงรากเหง้าของปัญหา หรือจะเรียกว่า “ถึงรากถึงโคน” ก็ได้ และรากเหง้าที่ว่านี้อยู่ที่การที่ผู้ชายที่ดี สังคม-วัฒนธรรมแบบชายเป็นใหญ่ที่ดี **ควบคุมเพศวิถีหรือเรื่องราวทางเพศ** เนื้อตัวร่างกายของผู้หญิงนั่นเอง

Karl Marx เสนอไว้แต่อยู่ที่ฐานทางชีววิทยา (biology) ต่างหาก กล่าวคือ จากข้อเท็จจริงว่าผู้หญิง (female) เท่านั้น ไม่ใช่ผู้ชายที่เป็นผู้ทำการผลิตซ้ำ (reproduce) (ตั้งท้อง ออกลูก เลี้ยงดู ให้นมและอื่นๆ) เธอจึงเสนอว่า นี่คือเหตุผลที่ทำให้เกิดการแบ่งงานกันทำตามเพศภาวะอันเป็นฐานที่รองรับระบบชายเป็นใหญ่ หรือ ปิตาธิปไตย และอุดมการณ์ที่บังคับครอบงำ คือ “sexism” ซึ่งถูกสร้างขึ้นมา เธอจึงเห็นว่าลักษณะต่างๆทางชีววิทยาเป็นปัจจัยที่สร้างระบบ “sexual class system” ขึ้นมา กล่าวคือ ทำให้เกิด “ชนชั้น” ในสังคมเหมือนกับแนวคิดของ Mark แต่ “ชนชั้น” ที่ว่านี้ เกิดจากเพศ/ความเป็นเพศทางชีววิทยา ไม่ใช่ชนชั้นทางเศรษฐกิจ ด้วยเหตุนี้เธอจึงโต้แย้งกับแนวคิดแบบ Marxist ว่า feminism การปฏิบัติของนักสตรีนิยมจะมาถึงก็ต่อเมื่อผู้หญิงยึดกุม ปัจจัยการผลิตซ้ำ (means of reproduction) ไว้ได้ ซึ่งหมายถึง “เนื้อตัวร่างกาย” ของผู้หญิงนั่นเอง ไม่ใช่ยึดกุมปัจจัยการผลิต เช่น ที่ดิน แรงงาน และอื่นๆ ตามที่ Marx เสนอ อนึ่งอาจกล่าวเชิงสรุปได้เช่นกันว่า งานและทฤษฎีของเธอเป็นงานที่ “ลึ้ม” หรือ “รื้อถอน” หรือ “ปฏิเสธ” ทฤษฎีเพศวิถีของ Freud และแนวทางการวิเคราะห์แบบ Freudianism อีกด้วย ซึ่งเธอจัดว่าเป็น “misguided feminism” คือเป็น “สตรีนิยมที่ถูกนำไปผิดทิศทาง” แต่เนื่องจากเธอตระหนักดีว่า “Freudianism” นั้นสำคัญ จึงเป็นเรื่องยาก หรือเป็นไปได้ที่จะปฏิเสธ เพราะ Freud ยึดกุมเรื่องที่เป็นปัญหาสำคัญมากของชีวิตมนุษย์ยุคทันสมัย คือ เรื่องเพศวิถีไว้ สิ่งที่เขาทำคือ “rework” หรือเอา Freudianism มา “ทำใหม่” นั่นเอง (Cashmore and Rojek ,et.al,1999,153) กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือ เธอไม่ปฏิเสธ Freudianism ที่นักสตรีนิยมบางแนวทางปฏิเสธอย่างสิ้นเชิงว่า มีลักษณะเป็นทฤษฎีที่ใช้ “ชีววิทยาเป็นตัวกำหนด (biological determinism) เราคงต้องหันมาถกเถียงกันอีกมากในประเด็นเรื่อง Freud กับ Freudianism กับเพศวิถีและสตรีนิยมในโอกาสหน้า เพียงแต่ขอให้รับรู้ว้ทั้ง Koedt และ Firestone เป็นนักทฤษฎีสตรีนิยมคลื่นลูกที่สองที่สำคัญ และเป็นผู้ชูประเด็น เพศวิถี หรือ sexuality ขึ้นมาเป็นประเด็นหลัก ทำให้ “second wave feminism” ต่างไปจาก “first wave feminism”

นอกจากสองคนนี้แล้ว ยังมีอีกหลายคนทีถือว้เป็นผู้วางรากฐานให้กับ “second wave feminism” เช่น Naomi Weisstein ผู้อาจเป็นคนแรกที่เปิดสอน women’s studies programmes ในวิชาสัมมนาของเธอที่ Free University แห่งเมืองชิคาโกในปี ค.ศ.1967 เช่นเดียวกับปฏิบัติการตรงของนักสตรีนิยมอเมริกันที่ออกมาเดินขบวนต่อต้านการประกวด Miss America ซึ่งในโอกาสนี้พวกเขาประท้วงด้วยการถอดเสื้อยกทรงโยนลงถึงขยะ (ไม่ใช่เผา) Humm,1995,เฟิงอ้าง,น.252) กิจกรรมแบบนี้ถือว้เป็นการชูประเด็นเรื่อง sexuality ให้เป็นประเด็นการเมือง หรือประเด็นสาธารณะ เช่นเพศวิถี ไม่ใช่เรื่องส่วนตัวอีกต่อไป

แรงกระตุ้นที่สำคัญของการก่อรูป ก่อร่างสร้างตัวของ “second wave feminism” ในอเมริกาทีถือว้ จำเป็นต้องพูดถึงด้วยเช่นกัน คือ การปรากฏตัวของงานเขียนของ Betty Friedan เรื่อง The Feminine Mystique ในปีค.ศ.1963 ก่อนหน้างานของ Firestone ถึงเจ็ดปี เป็นงานที่บรรยายถึงความผิดหวังเบื่อหน่ายของผู้หญิงผิวขาวชนชั้นกลางที่แต่งงาน หรือมีเพศวิถีแบบรักเพศตรงกันข้าม (ชาย-

หญิง) แล้วยังถูกขังอยู่ในปริมาตรของบ้านเรือน (domesticity) สิ่งที่ Friedan เรียกว่า “mystique” นี้ เธอใช้ในความหมาย “problem that has no name” หรือ “ปัญหานิรนาม” “ปัญหาที่ไม่มีชื่อ” อะไรทำนองนั้น คือมีความลึกลับไม่ชัดเจน ไม่มีใครพูดถึง ซึ่งเธอหมายถึง ความทุกข์ทางจิต (psychic distress) ที่ประสบโดยผู้หญิงที่ไม่มีอาชีพที่สังคมถือว่าเป็น “อาชีพสาธารณะ” (public career) เช่น “แม่บ้าน” ทำงานบ้าน ไม่ถือเป็นอาชีพ ถ้าเป็นพยาบาล เลขานุการถือว่าใช่ เป็น “อาชีพ” นอกจากนี้ แม่บ้านยัง “ถูกกักขัง” อยู่ในบ้านเรือนทั้งทางกายภาพ จิตและใจอีกด้วย ไม่ให้มีความหมายอื่น ๆ ในชีวิตนอกจากเป็นเมียและแม่เท่านั้น เหล่านี้ทำให้เกิดความผิดหวัง ความเบื่อหน่ายในชีวิต หนังสือเล่มนี้ นำไปสู่การจัดตั้งองค์กรผู้หญิงที่มีชื่อย่อว่า NOW (National Organization of Women) ซึ่ง Friedan ได้เป็นประธาน และต่อมากลายเป็นองค์กรผู้หญิงที่ใหญ่ที่สุดในอเมริกา เป็นองค์กรที่เป็นผู้นำในการรณรงค์เพื่อสิทธิเสมอภาคทางการศึกษาของผู้หญิง สิทธิและความเสมอภาคทางกฎหมาย และในครอบครัว Friedan ก็เช่นเดียวกับนักสตรีนิยมในยุคทศวรรษที่ 1970 ส่วนใหญ่คือปฏิเสธวิถีคิดแบบ “ชีววิทยาเป็นตัวกำหนด” (biological determinism) ในแบบทฤษฎีของ Freud เราจะได้ถกเถียงเรื่องราววิถีคิดและแนวทางการ “ปลดปล่อย” ผู้หญิงของเธอให้ละเอียดขึ้นในโอกาสหลัง

ในปีค.ศ.1968 ขบวนการเคลื่อนไหวของผู้หญิงในอังกฤษก้าวไปสู่อีกขั้นหนึ่งที่บางคนเห็นว่าเป็นการเกิดขึ้นของ “militant feminism” ซึ่งโดยตัวภาษามายถึง “สตรีนิยมที่สู้” แต่ไม่ใช่รูปแบบการสู้รบในวิธีการของทหารเป็นการสู้ในลักษณะที่อาจเรียกได้ว่า “มาไม่ไหนไปมันนั้น” ไม่ปฏิเสธการเผชิญหน้า “militant feminism” นี้ว่ากันว่าเกิดขึ้นในอเมริกาก่อนแล้วขยายเข้ามาสู่อังกฤษ เมื่อเข้ามาในอังกฤษก็มีกิจกรรมเกี่ยวข้องและรณรงค์ต่อต้านในเส้นทางเดียวกันกับกลุ่ม New Left หรือ “ซ้ายใหม่” ในอังกฤษที่รณรงค์เพื่อให้เกิดการปลดอาวุธนิวเคลียร์ (Campaign for Nuclear Disarmament) และ Vietnam Solidarity Campaign หรือ กลุ่มสามัคคีต่อต้านสงครามหรือรณรงค์เพื่อยุติสงครามเวียดนาม ช่วงเวลาและสถานการณ์การเมืองโลกในช่วงนั้นเป็นเสมือนหลักหมายที่ทำให้ “second wave feminism” ในอังกฤษมีลักษณะที่เหมือนกันกับ “second wave feminism” ในอเมริกา แต่สถานการณ์เฉพาะของอังกฤษที่เพิ่มเติมเข้ามาและทำให้ “second wave feminism” ในอังกฤษมีความพิเศษหรือต่างออกไปคือ ลักษณะของการสู้แบบไม่เกรงกลัวของกรรมกรหญิงในการนัดหยุดงานที่รู้จักกันในนาม Ford strike หรือ การนัดหยุดงานของคณงานหญิงประท้วงบริษัทผลิตรถยนต์ฟอร์ดในปี ค.ศ.1968 เพื่อเรียกร้องค่าจ้างแรงงานที่เท่าเทียมกับแรงงานชาย นอกจากนี้ยังมีการประชุมที่รู้จักกันในนาม Women Liberation Conference ครั้งแรกจัดที่ Ruskin College มหาวิทยาลัย Oxford ที่มีชื่อเสียงในปี ค.ศ.1970 มีผู้เข้าร่วมประชุมกว่าหกร้อยคน การประชุมนี้เติมพลังทางความคิดแบบสังคมนิยมและการปลดปล่อย (liberation) เข้าสู่ประเด็นการเรียกร้องค่าจ้างแรงงานที่เท่าเทียม การจัดสวัสดิการดูแลเด็กให้กับคณงานหญิงตลอดยี่สิบสี่ชั่วโมง บริการคุมกำเนิดโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย และการทำแท้งเมื่อผู้หญิงต้องการ นอกจากนี้ขบวนการ “second wave feminism” ในอังกฤษยังร่วมมือกับวารสาร **Shrew** (1969) และ

Spare Rib(1972) ซึ่งเป็นของขบวนการผู้หญิงเริ่มการต่อสู้เพื่อป้องกันผู้หญิงจากความรุนแรงทางเพศ และความรุนแรงในบ้านเรือน/ครัวเรือน (domestic violence) ด้วยการจัดตั้งบ้านฉุกเฉินสำหรับผู้หญิงที่ถูกทุบตี (ในเมือง Chiswick ปี ค.ศ.1972) ขึ้นมาเป็นแห่งแรกและถือว่าเป็นนวัตกรรม (คิดขึ้นมาใหม่ ไม่เคยมีมาก่อน) นอกจากนั้นก็ตั้งศูนย์วิกฤตข่มขืน (rape crisis centers) ขึ้นมาหลายที่ และที่ขาดไม่ได้ ต้องพูดถึงคือ “second wave feminism” ในอังกฤษได้เปิดตัวการรณรงค์ใหม่ๆ เช่น Women Against Violence Against Women และ Reclaim the Night (อันหลังนี้มุ่งประเด็นไปสู่การต่อสู้เพื่อให้กลางคืนเป็นช่วงเวลาที่ปลอดภัยสำหรับผู้หญิง ไม่เช่นนั้น ผู้หญิงก็ไม่สามารถออกไปไหนมาไหน เช่น ไปเข้างานพลัดกลางคืนได้) ที่สำคัญอีกองค์กรหนึ่งคือ มีการตรา Working Women’s Charter หรือ กฎบัตรของผู้หญิงทำงานขึ้นมาในปี ค.ศ.1974 เพื่อผลักดันสิทธิในการได้รับการจ้างงานของผู้หญิง โดยที่การก่อตั้งนี้ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรแรงงานระดับชาติคือ Trade Union Council (Humm, 1995, น. 252)

จริงอยู่นักสตรีนิยมบางกลุ่มอาจมองว่า “second wave feminism” นั้นแท้จริงแล้วเป็นการ “ฟื้นคืนชีพ” (revitalization) ของขบวนการสตรีนิยมในยุโรปและอเมริกาในช่วงทศวรรษที่ 1960 โดยเชื่อว่าในช่วงเวลาเป็นศตวรรษระหว่าง “first wave” กับ “second wave” มีการเคลื่อนไหวมาตลอดหลายครั้ง แต่นักสตรีนิยมที่เห็นว่าน่าจะแบ่งขบวนการผู้หญิงออกเป็นยุค หรือ “คลื่น” ลูกต่างๆ ได้นั้น เพราะว่าแต่ละยุค แต่ละ “คลื่น” มีประเด็นของการเคลื่อนไหวที่ต่างกันออกไป กล่าวโดยสรุปฝ่ายหลังนี้เห็นว่า แก่นหรือสาระสำคัญของ “second wave feminism” คือ สิทธิเจริญพันธุ์ หรือ **reproductive rights** ดังที่ Mary O’ Brien ชี้ให้เห็นในข้อความนี้ “Where does feminist theory start? I answer within the process of woman’s reproduction (O’ Brien 1983,p.9,อ้างใน Humm,เพ็ญอ้าง น.เดียวกัน) แปลเอาความได้ว่า “ทฤษฎีสตรีนิยมเริ่มจากตรงไหน? ฉันขอตอบว่า เริ่มจากภายในกระบวนการเจริญพันธุ์ของผู้หญิง” ดังนั้นการต่อสู้เพื่อสิทธิเจริญพันธุ์ จึงรวมถึงการต่อสู้กับความรุนแรงทางเพศและความรุนแรงในบ้านเรือน หรือในครัวเรือนด้วย และสิทธิเจริญพันธุ์นี้ถือว่ามีผลกระทบต่อ “อัตลักษณ์ทางเพศภาวะ” หรือ “gender identity” อย่างมากมายมหาศาล (Humm,1995,เพ็ญอ้าง,น.252-253) อนึ่งนักศึกษาควรทราบตั้งแต่ตอนนี้เลยว่า เรื่อง “อัตลักษณ์ทางเพศภาวะ” นี้เป็นประเด็นสำคัญมากประเด็นหนึ่งในยุโรป อเมริกาและอีกมากมายหลายประเทศในปัจจุบันที่อยู่ในสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยยุคท้าย ๆ หรือ “หลังทันสมัย” (post modernity) มากบ้างน้อยบ้าง อันเป็นผลมาจาก “การพัฒนา” บ้าง หรือ บางครั้งก็ใช้คำที่ใหญ่กว่าและใหม่กว่าคือ “โลกาภิวัตน์” (globalization) นั่นเอง ประเด็นอัตลักษณ์ทางเพศภาวะนี้ถือว่าเป็นประเด็นสำคัญในประเทศไทยปัจจุบันนี้ด้วย เราจะถกเถียงกันในเรื่อง “gender identity” กับ “politic of identity” กันในรายละเอียดมากขึ้นในเวลาต่อไป

จากประโยคที่ทิ้งไว้ข้างบนนำเราไปสู่ลักษณะเด่นอีกประการหนึ่งของ “second wave feminism” คือการยืนยันว่า นโยบายสาธารณะสามารถถูกกำหนดหรือถูกสร้างขึ้นมาจากประสบการณ์

ส่วนตัว (private experience) เช่น ประสบการณ์ทางเพศวิถีของคนแต่ละคน แต่ละกลุ่ม แต่ละเพศภาวะ ประเด็นนี้กล่าวได้ว่าเป็นจุดเด่นที่มีลักษณะเฉพาะไม่เหมือนใครของสตรีนิยมคลื่นลูกที่สอง ความสำคัญของประเด็นนี้อยู่ที่ไม่เพียงแต่เป็นการท้าทายการสร้างความรู้แบบเดิมๆที่อ้างว่ามีเหตุผล และเป็นกลางเท่านั้น แต่เป็นการท้าทายโมทัศน์ทางการเมืองแบบจารีตทั้งหลายทั้งปวง ด้วยการเชื่อมโยงประเด็นต่างๆของการผลิตซ้ำหรือการเจริญพันธุ์ (reproduction) และการผลิตวัตถุปัจจัยต่างๆ ในการดำรงชีวิต เช่น สินค้าและบริการ ด้วยการเชื่อมโยง “ประเด็นส่วนตัว” (the personal) เข้ากับ “ประเด็นการเมือง” (the political) ดังนั้นนักสตรีนิยมจึงยืนยันว่า “second wave feminism” ได้ทำการเปลี่ยนแปลงวิถีคิดทางการเมืองร่วมสมัย (contemporary political thinking) ไปแล้วอย่างชัดเจน (Humm, 1995, เฟ้งอ้าง, น.253)

‘Third wave feminism’?

สตรีนิยมคลื่นลูกที่สาม? ต้องใส่เครื่องหมายคำถาม? ไร้ข้างหลังเพิ่มขึ้นจากเครื่องหมาย “ ” เนื่องจากเป็นชื่อที่นักสตรีนิยมบางกลุ่มบอกว่าไม่มีเหมือนกับที่บอกว่าการแบ่งเป็นคลื่นลูกที่หนึ่ง กับลูกที่สองนั้นก็มักไม่เหมาะสมได้กล่าวไปแล้วในตอนต้น ๆ กระนั้นก็ตามผู้เขียนก็ยังสามารถเปิดคู่มืออ้างอิงประเภท Dictionary of Feminism บางเล่มดูก็ยังพบว่ายังมีทั้งคำอธิบาย ‘first wave feminism’ และ ‘second wave feminism’ อยู่ทั้งคู่ เช่น ใน Humm(1995) Kramarae is and Treichler (1992) แต่พอเปิดดู ‘third wave feminism’ ปรากฏว่าไม่มี จนเมื่อค้นดู Gamble (2001) จึงพบคำอธิบายที่จับความได้ว่า เป็น คำที่บรรยายถึงการกลับมาใหม่ของความสนใจในลัทธิกิจกรรมหรือกิจกรรมนิยมของนักสตรีนิยม (feminist activism) ของผู้หญิงที่ยังอยู่ในวัยสาว ผู้ที่ต้องการแสดงให้เห็นว่าพวกเขาแตกต่างจากตราประทับหรือ “ยี่ห้อ” ที่รู้จักกันในชื่อ ‘post feminist’ (มีลักษณะเด่นอย่างไรน้อยกว่ากันทีหลัง) แต่ “สตรีนิยมคลื่นลูกที่สาม” นี้มีลักษณะที่พัฒนามาจากความปรารถนาที่จะแก้ไขความไม่เท่าเทียมทางเศรษฐกิจและเชื้อชาติเช่นเดียวกับแก้ไขประเด็นปัญหาที่เรียกว่า “ประเด็นผู้หญิง” หรือ ‘women’s issues’ ทั้งหมดด้วย กลุ่มผู้หญิงที่แสดงตัวว่าอยู่ในขบวนการที่มีวัตถุประสงค์ดังกล่าวในตะวันตกได้แก่ Women’s Action Coalition และ Third Wave ทั้งคู่ตั้งขึ้นเมื่อปี ค.ศ.1992 อย่างไรก็ตาม อาจกล่าวได้ว่า ‘Third wave feminism’ ยังคงไม่ค่อยเป็นที่รู้จักกันมากนักและยังไม่ได้รับการสนับสนุนอย่างกว้างขวางในระดับที่ ‘second wave feminism’ ได้รับในช่วงที่รุ่งเรืองสูงสุด แถมบางครั้งยังถูกมองด้วยความสงสัยโดยหลาย ๆ ฝ่ายว่าอาจเป็นเพียง “แฟชั่นระยะสั้น” หรือ “ชั่วคราวชั่วคราว” มากกว่าที่จะเป็นเครื่องหมายบ่งชี้ที่แท้จริงว่า ผู้หญิงได้บรรลุถึงขั้นตอนหนึ่งแล้ว และจะก้าวต่อไปในเส้นทางการต่อสู้ของผู้หญิง (Gamble, 2001, น.327)

จากข้อความที่พูดถึง ‘third wave feminism’ ว่าเป็นความพยายามของผู้หญิงรุ่นสาวที่ไม่ต้องการกันตัวเองออกจากกรอบการถูกตราว่าเป็นส่วนหนึ่งของ ‘post feminism’ และในขณะที่เดียวกัน

ยังต้องการต่อสู้เคลื่อนไหวต่อไปเนื่องจากเห็นว่า “ปัญหา” หรือ “ประเด็นผู้หญิง” ยังไม่หมดไปทำให้เราจำเป็นต้องหันมาทำความเข้าใจกับสิ่งที่เรียกว่า ‘post feminism’ หรือ “หลังสตรีนิยม” สักเล็กน้อยก่อนในขั้นตอนนี้

Post feminism

นิยาม ‘Post feminism’ ที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบันมีหลายชุดและแตกต่างกันอย่างแทบไม่น่าเชื่อ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะคำว่า ‘post’ ที่ใช้ถูกนำไปเชื่อมโยงกับ ‘post’ ที่ใช้กับ ‘postmodernism’ ‘post-structuralism’ และ ‘post colonialism’ เป็นต้น ซึ่งในคำหรือชื่อต่าง ๆ เหล่านี้มีความหมายที่หลากหลายและแตกต่างกันไป อย่างไรก็ตามในที่นี้เราจะนิยามกันอย่างสั้น ๆ ก่อนว่า นักสตรีนิยมที่เรียกตนเองว่าอยู่ในแนวทางนี้อธิบายว่า post feminism เข้าไปมีส่วนร่วมในวาทกรรมของ postmodernism โดยที่ทั้งคู่ต้องการที่จะสั่นคลอน (destabilize) นิยามต่าง ๆ ที่ตายตัวของสิ่งที่เรียกว่า เพศภาวะ พร้อมกันนั้นก็ต้องการรื้อถอน (deconstruct) วาทกรรมที่มีอำนาจ (authoritative paradigms) และปฏิบัติการต่าง ๆ ในหนังสือ *Introducing Post feminism* (1999) Sophia Phoca สืบค้นกลับไปหาจุดกำเนิดต่าง ๆ ของ post feminism ที่การแตกแยกภายในกลุ่มผู้หญิงฝรั่งเศสที่มีชื่อว่า *Mouvement de Libération des Femmes* ชื่อย่อว่า MLF ซึ่งเป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นมาจากการนัดหยุดงานครั้งใหญ่ของนักศึกษาและกรรมกรในกรุงปารีสเมื่อเดือนพฤษภาคม-มิถุนายน ค.ศ.1968 และต่อมาได้พัฒนาเป็นกลุ่มในขบวนการเคลื่อนไหวของนักสตรีนิยมในประเทศฝรั่งเศสทั้งหมด อย่างไรก็ตามในตอนนั้น (การนัดหยุดงานปี ค.ศ.1968) สมาชิกของกลุ่มภายในกลุ่มผู้หญิงที่เรียกตนเองว่า กลุ่ม **po et psyche** ได้ประกาศในที่สาธารณะว่าพวกเธอปฏิเสธการต่อสู้ของผู้หญิงเพื่อความเสมอภาคกับผู้ชาย คำถามมีว่าถ้าเช่นนั้นเป้าหมายของการต่อสู้ของพวกเธอคืออะไร? นักทฤษฎีของกลุ่มนี้เช่น **Julia Kristeva** และ **Hélène Cixous** ตอบว่าพวกเธอต่อสู้เพื่อสนับสนุนมโนทัศน์หรือฐานคติเรื่อง ‘difference’ (ไม่ได้มีความหมายว่าแตกต่าง ธรรมดา ๆ อย่างที่เข้าใจ แต่มีความหมาย “พิเศษ” ที่เราจะต้องพูดถึงต่อไป-ผู้เขียน) พร้อมกันนั้นกลุ่มของพวกเธอยังนำเอาทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (psychoanalytical theory) มาใช้เพื่อยืนยันว่าองค์ประธานที่เป็นผู้หญิง (feminine subject) แตกต่างอย่างสิ้นเชิง หรือแตกต่างในระดับรากฐานจากองค์ประธานที่เป็นชาย นอกจากนี้พวกเธอยังตอกย้ำความสำคัญของลักษณะที่ไม่แน่นอน (fluctuating) และหลากหลายหรือหลายอย่างหลายประการ (multiple) ของความเป็นองค์ประธาน (subjectivity) ของหญิงและชาย (Gamble, S. (ed.), 2001, 298)

จากข้อความข้างบนเราอาจสรุปเพื่อให้ง่ายแก่การจดจำและง่ายต่อการค้นคว้าเพิ่มเติมได้ว่า กลุ่ม post feminists ที่มีกำเนิดจากสาย ‘po et psyche’ ในฝรั่งเศสมีลักษณะต่อไปนี้

หนึ่ง พวกเธอปฏิเสธการต่อสู้ของขบวนการผู้หญิงที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้มาซึ่งความเสมอภาคเท่าเทียมกับผู้ชาย ทั้งนี้เพราะ

สอง วิธีคิดเรื่องความเท่าเทียมระหว่างหญิง-ชาย มีลักษณะเป็นวิธีคิดแบบแบ่งเป็นสองขั้ว หรือ ‘binary’ หรือ “ทวิลักษณ์” โดยที่พวกเธอยืนยันว่าวิธีคิดแบบนั้นไม่ถูกต้องเพราะ

สาม gender หรือ “เพศภาวะ” นั้น นอกจากจะไม่ คงที่หรือ ‘fixed’ แล้วยังเปลี่ยนแปลงไปเปลี่ยนมา เลื่อนไหล แล้วยังมีมากมายหลากหลายเพศภาวะอีกด้วย จึงมีผลทำให้

สี่ “องค์ประธาน” (subject) /หรือ “ความเป็นองค์ประธาน” (subjectivity) หรือความเป็น ผู้กระทำ (actor/agency) ของผู้หญิง ผู้ชายมีความแตกต่างหลากหลายเป็นพหุพจน์และเปลี่ยนแปลงได้

ห้า ทฤษฎีที่พวกเธอนำมาใช้ในการอธิบายข้อ 1-2-3-4 เามาจากทฤษฎีจิตวิเคราะห์ไม่ใช่เามา จาก ‘Liberalism’

กลุ่มที่กล่าวถึงและมีวิธีคิดแบบข้างบนอาจจัดได้ว่าเป็น French feminists ที่มีต้นตอมาจากกลุ่ม ‘po et psyche’ ในประเทศฝรั่งเศสที่มีความพยายามเชื่อมโยง post feminism กับทฤษฎี ตรรกะที่นัก สตรีนิยมอังกฤษและอเมริกันรุ่นเยาว์เห็นว่ามีปัญหา กลุ่มหลังนี้เป็นกลุ่มที่วิพากษ์วิจารณ์รวมทั้งโจมตี สตรีนิยมในรูปแบบปัจจุบันว่าไม่เพียงพอที่จะยกประเด็นหรือพูดถึงความหวังและประสบการณ์ของ ผู้หญิงทุกวันนี้ซึ่งมีมารณรงค์และแก้ไข ตรรกะที่กล่าวได้ว่าเป็นบริบทหรือเงื่อนไขแวดล้อมที่ทำให้ คำว่า ‘post feminism’ หรือ “หลังสตรีนิยม” ถูกสร้างขึ้นและอาจกล่าวได้ว่านี่คือความหมายที่แท้จริง ของคำว่า ‘post feminism’ หรือ “หลังสตรีนิยม (Gamble, 2001, 298) (ในความหมายว่า “สตรีนิยม” ผ่านไปแล้วและเรากำลังอยู่ในอีกยุคสมัยหนึ่งที่ต่างออกไป-ผู้เขียน)

อนึ่ง แม้ว่านักสตรีนิยมที่เรียกว่าเป็นพวก ‘post feminists’ เหล่านี้ เช่น Naomi Wolf, Katie Roiphe, Rene Denfeld และ Natasha Walter มักถูกประทับตราว่าเป็นพวก ‘anti-feminist’ ก็ตาม พวก เธอกลับบอกว่าพวกเธอเป็นผู้ที่ล่วงหน้ามาก่อน (precursors) ของการย้ายจุดมุ่งหมายหรือทิศทาง (aims) และวัตถุประสงค์ของสตรีนิยมให้กับสิ่งที่บางคนเรียกว่า ‘third wave’ หรือ “คลื่นลูกที่สาม” จุดยืนหรือ ลักษณะทั่วไปของกลุ่มนี้คือ พวกเธอสนับสนุน วาระที่เป็นปัจเจกและเป็นเสรีนิยม (an individualistic, liberal agenda) มากกว่าวาระหรือประเด็นที่เป็นประเด็นร่วม (collective) และเป็นการเมือง บนจุดยืน เช่นนี้เองพวกเธอจึงถูกโจมตีจากนักสตรีนิยมแนวทางอื่น ๆ ที่ไม่ชอบแบบนี้ว่า พวกเธอเป็นเหมือนกับ “เบี้ย” (pawns) หรือตัวหมากรุกที่ไม่สำคัญให้กับขบวนการที่เรียกว่ากระแสโต้หรือ กระแสต้านสตรี นิยมที่เป็นอนุรักษ์นิยม (conservative back-lash)* ที่ต้องการจำกัดประสิทธิภาพความสำเร็จและการ ขยายตัวของสตรีนิยม (Gamble, 2001, 298-299)

สตรีนิยมในฐานะปฏิบัติการ

เราได้ถกเถียงพูดคุยกันไปข้างแล้วว่าสตรีนิยมเป็นทั้งทฤษฎีและหรือความรู้ เป็นทั้งอุดมการณ์ เป็นทั้งขบวนการเคลื่อนไหวและเป็นทั้งปฏิบัติการ โดยที่ทั้งหมดนี้ไม่อาจดำรงอยู่อย่างโดดเดี่ยว เป็น

* เราจะพูดถึง ‘backlash’ ในโอกาสหลัง

อิสระ ตัดขาดหรือไม่เชื่อมโยงกับองค์ประกอบอื่น ๆ ที่รวมกันเป็น “สตรีนิยม” ได้ ลักษณะเช่นนี้เรียกเป็นมโนทัศน์ในภาษาอังกฤษว่า ‘interconnectedness’ หากเราเอาปฏิบัติการหรือการกระทำเป็นจุดเริ่มต้นก็มักหนีไม่พ้นคำถามว่า จะทำเรื่องอะไร? จะสู้เรื่องอะไร? จะเคลื่อนไหวในประเด็นอะไร? ทำอย่างไร? สู้อย่างไร? เคลื่อนไหวอย่างไร? จะเรียกร้องเรื่องอะไร? เรียกร้องต่อสู้ไปทำไม? สู้ที่ไหน? สู้เมื่อไร? สู้กับใคร?และคำถามอื่น ๆ อีกมากมายที่ตามมาทำให้เราเริ่มต้นและหยุดลงที่ปฏิบัติการเท่านั้นไม่ได้ การตอบคำถามต่าง ๆ เหล่านี้ต้องเชื่อมโยงปฏิบัติการเข้ากับขบวนการเคลื่อนไหว (movements) อุดมการณ์ (ideology) ทฤษฎีและหรือความรู้ที่มีลักษณะต่างจากความรู้ชุดอื่น ๆ ของนักวิชาการ นักทฤษฎีและนักปฏิบัติทั่วไป แต่อย่าลืมว่าความต่าง ที่ว่านี้มีอยู่ในหมู่นักสตรีนิยมที่หลากหลายและต่างกันในวิธีคิดและหรือทฤษฎีอีกด้วย ตัวอย่างเช่น หากมีสตรีนิยมคลื่นลูกที่สามจริงอย่างที่บางคนเชื่อว่ามี และคลื่นลูกที่สามเห็นความสำคัญของปัจเจกนิยม ดังนั้นการต่อสู้ การเคลื่อนไหว และปฏิบัติการของคลื่นลูกนี้อาจไม่สนใจกับขบวนการเพราะขบวนการเป็นเรื่องของการรวมหมู่ก็เป็นได้ ประเด็นนี้ทำให้คลื่นลูกที่สามถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าขาดปฏิบัติการ ข้อวิพากษ์ดังกล่าวนี้ขยายไปถึงการวิพากษ์นักสตรีนิยมในแนว ‘post feminism’ ด้วย

ในการพูดคุยเชิงแนะนำนักศึกษาให้รู้จักกับสตรีนิยมในฐานะปฏิบัติการนี้ ผู้แนะนำคิดว่ามี “คำ” หรือ “มโนทัศน์” หรือ “ฐานคติ” (concepts) ที่สำคัญอยู่หลาย concepts ที่จะนำมาแนะนำเบื้องต้นในที่นี้เป็นเพียงบาง concepts ที่ผู้แนะนำ (ผู้เขียน) เลือกมาเท่านั้นที่ไม่ได้เลือกมาซึ่งมีความสำคัญและยังมีอีกมาก

Action ในทัศนะของนักสตรีนิยมต่างจาก action ของนักปฏิบัติการ (activists) ในประเด็นอื่น ๆ (เช่น ประเด็นสิทธิเสรีภาพทางการเมือง สิ่งแวดล้อมทั่ว ๆ ไป) ตรงไหน? เห็นได้จาก นิยามของ ‘action’ นี้ว่าหมายถึง:

“Strategic, often public, behavior which functions practically or symbolically to challenge the conditions of women’s oppression and other forms of injustice” (Kramarae, C., and Treichler, A., (eds.), 1992, 30)

เก็บความได้ว่า ปฏิบัติการในความหมายของ action หมายถึง พฤติกรรมที่มีลักษณะเป็นยุทธวิธี และมักจะเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกในที่สาธารณะที่ทำไปเพื่อท้าทายอย่างตรงไปตรงมา หรือท้าทายเชิงสัญลักษณ์ต่อเงื่อนไขต่าง ๆ ที่มีต่อการกดขี่ผู้หญิง และ ความไม่เป็นธรรมต่อผู้หญิงในรูปแบบอื่น ๆ

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ‘action’ หรือ “ปฏิบัติการ” ในความหมายของนักสตรีนิยมจึงมีความแตกต่างจาก “ปฏิบัติการ” ต่อต้านหรือแสดงออกอื่น ๆ ของนักปฏิบัติกรทั่วไปตรงที่จุดเน้นที่บอกความต่างคือ “การกดขี่ผู้หญิง” และ “ความไม่เป็นธรรมต่อผู้หญิง” ถ้าฟังเพียงการพูด/การเขียนที่มีข้อความว่า “กรรมกรถูกกดขี่ขูดรีด” ก็ดี “ชาวบ้าน” หรือ “ประชาชน” ไม่ได้ได้รับความเป็นธรรมก็ดี จึงไม่เพียงพอ ไม่ชัดเจนและไม่เฉพาะเจาะจงพอในภาษาและวิธีคิดของนักสตรีนิยม การเคลื่อนไหวและ

ปฏิบัติการของสตรีนิยมจึงต้องมาจากประสบการณ์ที่นักสตรีนิยมและหรือผู้หญิงเห็นว่าเป็นการกดขี่ เป็นความไม่เป็นธรรมต่อผู้หญิง การวิเคราะห์ การทำความเข้าใจ หรือการตีความว่าอะไรเป็นการกดขี่ และไม่เป็นธรรมต่อผู้หญิง จึงต้องมาจากวิหิมอง วิหิมองที่นำไปสู่ทฤษฎีหรือความรู้ที่สร้างขึ้นมาจาก ประสบการณ์ของผู้หญิงซึ่งต่างจากประสบการณ์ของผู้ชาย เมื่อเป็นดังนี้ ความเป็นธรรมก็ดี ภาวะการถูกกดขี่ของผู้ชายก็ดี กับของผู้หญิง และ “เพศภาวะ” ต่าง ๆ ที่ต่างกันอย่างไม่เหมือนกัน ฉะนั้นการที่นัก สตรีนิยมและหรือผู้หญิงไปร่วมปฏิบัติการกับผู้ชายในประเด็นต่าง ๆ จึงอาจไม่ใช่ เป็นการต่อสู้เพื่อ ผู้หญิงก็ได้ พวกเธอจึงต้องมีวิหิมอง ความรู้ ยุทธศาสตร์ ยุทธวิธีของการปฏิบัติการของพวกเธอเองที่ต่าง ออกไป

จากข้อความที่เป็นนิยามของ action หรือปฏิบัติการที่กล่าวมาในวรรคบนเพื่อพัฒนา ความสามารถในการวิเคราะห์ นักศึกษาควรแยกแยะและยกประเด็นสำคัญอย่างน้อยที่สุดสาม ประเด็นมาพูดคุยและค้นหาความหมายที่ละเอียดลึกซึ้งขึ้นไปอีก เช่น การกดขี่หรือ oppression ความเป็นธรรมและผู้หญิงโดยที่ต้องตระหนักว่าทั้งสามสิ่งหรือสามคำนี้ไม่ใช่คำธรรมดา แต่เป็น concept และความเข้าใจของนักสตรีนิยมต่อทั้งสาม concepts นี้ นอกจากต่างจากคนธรรมดาและนักวิชาการ สาขาอื่น ๆ แล้ว ยังต่างกันแม้กระทั่งในหมู่นักสตรีนิยมด้วยกันเองอีกด้วย

หากนักศึกษาลองเปิดดู Amazons, A Feminist Dictionary: Bluestockings And Crones (Kramarae, C., and Treichler, P., (eds.), 1992) คุณจะพบคำอธิบายที่ผู้แนะนำขอเก็บความคร่าว ๆ มาไว้ ณ ที่นี้ว่า

Oppression ซึ่งในที่นี้แปลว่า การกดขี่ เป็นคำที่ใช้กันเกือบทั่วไปในการเขียนของนักสตรีนิยม เพื่อแสดงให้เห็นถึงเงื่อนไขต่าง ๆ และประสบการณ์ของการถูกเอาไว้ในหรือได้บังคับบัญชา (subordination) และความไม่เป็นธรรม (injustice) ทั้งนี้อย่างที่กล่าวไปแล้วนักสตรีนิยมใช้คำนี้ต่างกัน ในการวิเคราะห์ถึงสาเหตุต่าง ๆ ลักษณะและความเป็นสขยของการกดขี่ผู้หญิงว่าเกิดขึ้นได้อย่างไร (คำถามเรื่อง how?) จากนั้นคือคำถามเรื่องของ “อะไร?” (what?) กล่าวคือนักสตรีนิยมใช้คำว่า oppression กับประสบการณ์อะไร? หรือประสบการณ์เรื่องอะไร? ประเด็นถัดไปคือนักสตรีนิยมเชื่อว่า การกดขี่นั้นเชื่อมโยงหรือสัมพันธ์กับอะไรและสัมพันธ์อย่างไรกับการต่อสู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงที่จะ นำไปสู่การหลุดพ้นจากการกดขี่นั้น และประเด็นสำคัญที่ขาดไม่ได้คือการวิเคราะห์หรือการสร้าง ความรู้ว่า การต่อสู้เพื่อบรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่ผู้หญิงสามารถหลุดพ้นจากการถูกขูดรีดนั้น ประกอบด้วยขั้นตอนอะไรบ้าง (Kramarae, C., and Treichler, P., eds.), 1992, 314)

ผู้แนะนำ/ผู้เขียนค้นในพจนานุกรมศัพท์รัฐศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พิมพ์ครั้งที่ 4 (แก้ไข เพิ่มเติม, 2544) ไม่มีคำว่า subordination แต่มีคำว่า การกดขี่ที่ให้คำแปลเป็นภาษาอังกฤษไว้ว่า subjugation แม้กระทั่งคำว่า oppression ก็ไม่มี ทำให้เกิดความสงสัยส่วนตัวว่า คำ ๆ นี้ในฐานะคำก็ดี ในฐานะ concept ก็ดีไม่มีอยู่ในวิชาหรือภาษาของรัฐศาสตร์หรืออย่างไร?เป็นเรื่องน่าแปลกใจ

Oppress มาจากภาษาละติน opprimere แปลเป็นภาษาอังกฤษว่า to press on, to press against มีหลายความหมาย นอกจากกดขี่ ยังหมายถึงการปราบ การบดขยี้ การครอบงำหรือมีอำนาจเหนือกว่า (oover-whelm) รวมทั้งความหมายล่าสุดของละตินคือการละเมิดผู้หญิงด้วยกำลังหรือการบีบบังคับ oppression การกดขี่จึงเป็นสภาวะของการถูกกดให้ต่ำลง ถูกบดขยี้ (crushed) ถูกครอบงำถูกเอาชนะด้วยอำนาจ (oover-whelm) เป็นภาวะของการถูกกดขี่โดยการใช้อำนาจแบบ authority และอำนาจ (power) อย่างผิด ๆ ในลักษณะที่ทำให้เกิดเป็นภาวะ โหดร้ายรุนแรงหรือหยาบกระด้าง (harsh) 'ไม่ยุติธรรมหรือโหดเหี้ยมของประธานหรือผู้มีอำนาจ ทำให้ (ผู้หญิง) ตกเป็นผู้ต่ำต้อย และ(Kramarae, c., and Treichler, P., (eds.), 1992, 314)

นักสตรีนิยมชื่อ Florynce R. Kennedy (อ้างใน Gloria Steinem 1973, 55) อธิบายว่า oppression มีอย่างน้อยสี่ด้านซึ่งผู้เขียน/ผู้แนะนำขอแยกเป็นข้อ ๆ ในที่นี้เพื่อต่อการจดจำ

1. 'the personal or psychological' - ดังเช่นในกรณีที่นักศึกษาอาจมีความรู้สึกที่ตัวนักศึกษาเองที่เป็นผู้หญิงเชื่อว่าตัวเองนั้นว่างเปล่ามหาศาลที่รู้สึกหรือเชื่อเช่นนั้น (สมอง/ความคิด) เป็นเพราะสังคมบอกเราอย่างนั้น

2. 'the private' - ดังเช่นในกรณีที่ถูกนายจ้าง เจ้านาย หรือแม้กระทั่งครูบาอาจารย์ต้องการมีเพศสัมพันธ์หรือลวนลามทางเพศ เมื่อเราสมัครงาน ขอขึ้นค่าจ้างแรงงาน หรือมีปัญหาเรื่องคะแนนในการเรียน

3. 'the public' - ดังเช่นในกรณีที่รัฐบาลนำเอาเงินที่คุณต้องการใช้ (งบประมาณ) เพื่อสร้างสถานเลี้ยงเด็กไปใช้ทำสงครามเช่นฆ่าผู้คนในอินโดจีน (ในปัจจุบันได้แก่สงครามในอัฟกานิสถาน, อิรัก, อิหร่าน ฯลฯ)

4. 'the cultural' - เมื่อหนังสือ ตำราทางประวัติศาสตร์นำเอาสิ่งประดิษฐ์หรือศิลปะ วรรณคดีที่ผู้หญิงเป็นผู้ทำไปยกให้เป็นผลงานของผู้ชายที่พวกเราผู้หญิงทำงานให้ (หรือเป็นลูกศิษย์ลูกหา-ผู้เขียน)

อย่างไรก็ตามเมื่อตระหนักอยู่ก่อนแล้วว่าสตรีนิยมมีหลายสายหลายสำนักความคิด หลายกลุ่มชาติพันธุ์กับทั้งสิ่งที่เรียกกันว่า "ผู้หญิง" ในฐานะที่เป็น "เพศ" ก็ดีหรือในฐานะที่เป็น "เพศภาวะ" ก็ดี นั้น นอกจากจะแตกต่างหลากหลาย ซับซ้อนและไม่คงที่หากเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลาจึงทำให้สิ่งที่เรียกว่า 'oppression' หรือ "การถูกกดขี่" อยู่ในลักษณะเดียวกัน กล่าวคือหาข้อสิ้นสุดไม่ได้ว่ามันคืออะไรกันแน่

ในทัศนะของเบลล์ ฮุกส์ (bell Hooks เธอเขียนชื่อตัวเองด้วยตัว b เล็ก) นักสตรีนิยมผิวดำชาวอเมริกัน เธอนิยามสตรีนิยมไว้ในหนังสือ In Feminist Theory: From Margin to Center (1984) ว่าเป็นการต่อสู้เพื่อให้การกดขี่แบบนักเพศนิยมจบสิ้นลง ('the struggle to end sexist oppression' -เราจะพูดถึง "ลัทธิเพศนิยม" หรือ 'sexism' ภายหลัง) เธออ้างว่าประสบการณ์ของการถูกกดขี่นั้นเกิดขึ้น

ทั่วไปข้ามพรมแดนของเชื้อชาติ (race) ชนชั้นและวัฒนธรรม ดังนั้นสตรีนิยมในฐานะที่เป็นการต่อสู้เพื่อยุติการกดขี่ จึงเป็นเส้นทางที่เปิดกว้างให้กับผู้หญิงทุกคน ไม่ใช่การต่อสู้เฉพาะที่สงวนไว้เพื่อผู้หญิงที่มีการศึกษาและสามารถพูดจาหรือเขียนเกี่ยวกับการกดขี่ได้อย่างชัดเจนเพียงสองสามคนเท่านั้น หนึ่งในเธอผู้นี้เป็นนักทฤษฎีสำคัญของ **Black Feminism** ผู้ยืนยันว่าสตรีนิยมที่ดำรงอยู่ในอเมริกาและยุโรปเกิดจากประสบการณ์ของการถูกกดขี่ของผู้หญิงชนชั้นกลางและเป็นผู้หญิงผิวขาว ฉะนั้น ‘oppression’ ที่ผู้หญิงผิวดำมีประสบการณ์จึงมีทั้งการถูกกดขี่ในฐานะเป็นผู้หญิงและเป็นคนผิวดำ พวกเขาจึงต้องมีสตรีนิยมของคนดำโดยเฉพาะ

เช่นเดียวกันกับ **ซันดรา ฮาร์ดิง** (Sandra Harding) ในหนังสือชื่อ **The Science Question in Feminism** (1986) เธอได้เสนอข้อโต้แย้งทำนองเดียวกันไว้ว่า ในขณะที่สตรีนิยมรวมกันอย่างมีเอกภาพในการพยายามโค่นล้มกลไกต่าง ๆ ของการกดขี่ แต่นั่นก็ไม่ได้หมายความว่าสตรีนิยมไม่สามารถที่จะดำรงรักษาการเป็นขบวนการที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและเป็นขบวนการที่มีลักษณะวิพากษ์ไปด้วยในขณะเดียวกัน พูดอีกอย่างหนึ่งคือสตรีนิยมเป็นขบวนการที่เป็นหนึ่งเดียวกันในการหาทางยุติการกดขี่ทางเพศหรือการกดขี่ผู้หญิง แต่ความเป็นหนึ่งเดียวกันดังกล่าวไม่ใช่ข้ออ้างที่นำมาใช้กลบเกลื่อนทำลายความแตกต่างทางวัฒนธรรมและความแตกต่างทางความคิดที่จะวิพากษ์วิจารณ์กันเองหรือการใช้วิธีการต่อสู้ที่แตกต่างกันไปตามประสบการณ์ว่าด้วย “การกดขี่” ที่แตกต่างกันตามเวลาและสถานที่

ประเด็นเดียวกันนี้ได้รับการยกขึ้นมาเช่นกัน โดยกลุ่มนักสตรีนิยมที่เรียกว่า **นักสตรีนิยมโลกที่สาม** หรือ **Third-world feminists** ที่บางคนจัดว่าเป็นอีกสำนักความคิดหนึ่งของสตรีนิยมที่มีชื่อว่า **Third-world Feminism** ซึ่งมีนักสตรีนิยมที่เป็นที่รู้จักกันดีหลายคนเช่น Chandra Talpade Mohanty, Gayatri Spivak และ Chela Sandoval เป็นต้น ในกรณีของ Mohanty (โมฮานตี) เธอเสนอประเด็นนี้ไว้ในข้อเขียนเรื่อง ‘Under Western Eyes’ (1984) โดยที่เธอได้แย้งว่านักสตรีนิยมตะวันตกทำผิดพลาดตรงที่นำเอาประสบการณ์การถูกกดขี่ของพวกเขาซึ่งมีลักษณะเฉพาะของตะวันตก แต่นำมาใช้เป็นตัวแทนการถูกกดขี่ของผู้หญิงทั้งหมด ดังนั้นเธอจึงเสนอว่าต้องทำความเข้าใจหรือให้ความสำคัญต่อ “ความจริงทางประวัติศาสตร์เชิงวัตถุที่เป็นลักษณะเฉพาะของผู้หญิงกลุ่มต่าง ๆ” มาแทนที่การคิดและการสร้างภาพตัวแทนการกดขี่แบบครอบจักรวาลอย่างที่ทำกันมา

เมื่อมาถึงจุดนี้ผู้เขียนขอเสนอในลักษณะข้อแนะนำชั่วคราวว่า การทำความเข้าใจที่ดี การถกเถียงเรื่อง “การกดขี่” หรือ ‘oppression’ ก็คือยังคงจะดำรงต่อไปอย่างน้อยในหมู่นักสตรีนิยมสำนัก

หรือแนวทางต่าง ๆ ที่มองว่า การกดขี่ผู้หญิงมาจากสาเหตุหรือมีต้นตอมาจาก “แหล่ง” “สาเหตุ” และ “พื้นที่” และ “เวลา” ที่แตกต่างกัน เช่นนักสตรีนิยมแนวเสรีนิยมอาจมองว่าการกดขี่ผู้หญิงมาจากอคติที่ผู้ชายมีต่อผู้หญิงเรียกว่าอคติทางเพศ ที่นำไปสู่การกีดกัน การเลือกปฏิบัติ เช่นกีดกันไม่ให้ผู้หญิงได้มีโอกาสรับการศึกษา กีดกันผู้หญิงไม่ให้มีสิทธิทางการเมืองเช่นเดียวกันหรือเท่าเทียมกับผู้ชาย ทำให้ผู้หญิงไม่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในกระบวนการทางการเมือง การปกครอง การบริหาร การออกและใช้กฎหมาย เป็นต้น เหล่านี้ส่งผลทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมต่อผู้หญิงในรูปแบบต่าง ๆ ส่วนนักสตรีนิยมสายมาร์กซ์นิยมอาจมองว่า การกดขี่ผู้หญิงมีลักษณะเดียวกับการกดขี่กรรมกรหรือแรงงาน นั่นคือการกดขี่เกิดขึ้นบนฐานหรือโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่ไม่เป็นธรรม เนื่องจากการขูดรีด (exploitation) อยู่ การแก้ไขปัญหาคือการกดขี่ผู้หญิงจึงเหมือนกับการแก้ไขการกดขี่แรงงาน ส่วนนักสตรีนิยมสายรากเหง้าอาจมองว่าสุดยอดของการกดขี่ผู้หญิงคือการกดขี่ในเรื่องเพศวิถี (sexuality) ที่ผู้ชายหรือสังคมชายเป็นใหญ่เห็นว่าผู้หญิงเป็นวัตถุทางเพศสำหรับผู้ชาย รูปแบบของการกดขี่ที่ปรากฏออกมาให้เห็นเป็นรูปธรรม เช่น การข่มขืนและ pornography (เช่น ภาพโป๊ วิดีโอโป๊) หนังสือโป๊/ลามกและอื่น ๆ) ดังนั้นการต่อสู้กับปัญหาการข่มขืนและ pornography จึงถือว่าเป็นเรื่องใหญ่ ยิ่งไปกว่านั้น พื้นที่ของการกดขี่ถูกมองว่าเป็น “เนื้อตัวร่างกาย” หรือ “body” ของผู้หญิง ดังนั้นการต่อสู้ให้ผู้หญิงมีสิทธิเหนือเนื้อตัวร่างกายของตนเองและเหนือเพศวิถีของตนเอง เช่น ความรัก ความปรารถนาทางเพศ ความสุขทางเพศ สิทธิในการตัดสินใจว่าจะท้องหรือไม่ท้อง จะใช้การคุมกำเนิดแบบไหน ชนิดไหน หรือไม่ใช้ รวมทั้งปัญหาการตัดสินใจในกรณีที่ท้องโดยไม่พร้อม การหย่าร้าง การใช้ความรุนแรงในครอบครัว การทำร้ายร่างกาย และอื่น ๆ อีกมากเหล่านี้เป็นสิทธิของผู้หญิงแต่ละคน ถ้ามีการละเมิดสิทธิบนเนื้อตัวร่างกายของผู้หญิง หรือสิทธิอนามัยเจริญพันธุ์ของผู้หญิง พวกเขาถือว่าการกระทำนั้น ๆ เป็นความไม่เป็นธรรมต่อผู้หญิงและพวกเขาจำเป็นต้องออกมาดำเนินการเป็นขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อขจัดความไม่เป็นธรรมต่าง ๆ เหล่านี้ หนึ่งในมิติด้านเวลานั้น แม้จะมีการพูดถึงการกดขี่ผู้หญิงในอดีต แต่การปฏิบัติการของขบวนการผู้หญิงเน้นการกำจัดหรือหยุดยั้งการกดขี่ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

จากจุดนี้การถกเถียงเรื่องปฏิบัติการหรือ action ของขบวนการผู้หญิง (women's movement) จึงนำเรามาสู่การต้องถกเถียงกันต่อไปอีกในเรื่อง ความเป็นธรรม/ความไม่เป็นธรรมต่อผู้หญิงหรือความไม่เป็นธรรมทางเพศ/เพศภาวะ

ความเป็นธรรม/ความไม่เป็นธรรมต่อผู้หญิง*

ความเป็นธรรมหรือ Justice เป็นคำ เป็นมโนทัศน์หรือฐานคติ (concept) ที่ยุ่งยากมากในการนิยาม การใช้และผลที่เกิดจากการใช้ก็นำไปสู่ปัญหาต่าง ๆ มากมาย หากความแน่นอน ชัดเจนหรือความลงตัวแทบจะไม่ได้เลย ดังนั้นนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ตั้งแต่เริ่มต้นเลยว่า การต่อสู้กับความไม่เป็นธรรม เพื่อให้ได้มาซึ่งความเป็นธรรมสำหรับผู้หญิงนั้นเป็นเรื่องที่ยากมากตั้งแต่เริ่มต้น นั่นคือเป็นการต่อสู้เพื่อแย่งชิงการกำหนดนิยามความเป็นธรรมเลยทีเดียว

ในที่นี้ผู้เขียน/ผู้แนะนำเปิดดู The Harper Collins Dictionary of Sociology, โดย Jary & Jary (1991) เพื่อค้นหาความหมายทั่วไปที่ใช้ในแวดวงสังคมศาสตร์ตะวันตกดูก่อนพบว่า มีการแบ่ง justice ออกเป็น 3 ประเภทคือ

1. ความยุติธรรมทั่วไป justice หรือความเป็นธรรมที่รับรู้กันทั่วไป หมายถึง หลักการทั่วไปที่ปัจเจกชน หรือปัจเจกบุคคลได้รับในสิ่งที่พวกเขาและเธอสมควรได้รับ (the general principle that individuals should receive what they deserve) นิยามที่ดูเหมือนเป็นนิยามในลักษณะสามัญสำนึกทั่วไป (commonsense) นี้ได้รับการประกอบสร้างทางปรัชญาจากนักปรัชญาหลายคน ตั้งแต่ นักปรัชญารุ่นคลาสสิก เช่น Aristotle จนถึง Kant และเมื่อไม่นานมานี้คือความคิดหลายอย่างของนักปรัชญาอเมริกันชื่อ John Rawls ในหนังสือเล่มสำคัญของเขา A Theory of Justice (1971) ซึ่งถือได้ว่ามีอิทธิพลสูงมากต่อการถกเถียงเรื่องความเป็นธรรม

2. ความยุติธรรมทางกฎหมาย legal justice หรือ ความเป็นธรรมตามกฎหมาย (legal justice) บางครั้งเรียกว่า “corrective justice”** ซึ่งหมายถึงการประยุกต์ใช้กฎหมาย และการบริหารจัดการสถาบันทางกฎหมายต่าง ๆ ที่ในสังคมทันสมัยทั้งหลายดำเนินการ โดยนักวิชาชีพที่ได้รับการฝึกอบรมมาในทางกฎหมายเป็นส่วนใหญ่ ในกลุ่มวิชาชีพหรือในการนิยามแบบนี้เองที่การคิดการสร้างกรอบทางความคิดของความเป็นธรรมในความหมายว่า ‘fairness’ แบบเป็นทางการและเป็นกระบวนการ (เช่นกระบวนการยุติธรรม) ถูกถือว่ามีความสำคัญสูงสุด นั่นคือความเป็นธรรมหมายถึงการปฏิบัติการหรือการทำงานของกฎหมายให้เป็นไปตามหลักการของระบบกฎหมายที่เป็นหลักของกระบวนการ

* เราถกกันเรื่องความเป็นธรรม/ความยุติธรรมไปบ้างแล้วเมื่อพูดถึง “สิทธิ”

** หมายความว่าความยุติธรรมที่ประสงค์ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงลักษณะนิสัยกระทำผิดให้กลายเป็น “คนดี” การลงโทษทำไปไม่ใช่เพื่อการแก้แค้น หรือชดใช้ความผิด แต่ทำไปเพื่อให้หลายจำหรือสำนึกผิดแล้ว “กลับตัว” พร้อมกันนั้นก็เพื่อให้เป็นตัวอย่างแก่ผู้อื่นด้วย บางทีก็เรียกว่า “utilitarian justice”

ยุติธรรม ซึ่งบางครั้งเรียกว่า ‘the rule of law’ นั่นเอง (Jary and Jary, 1991, 256) กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือ ความเป็นธรรมในความหมาย justice ของนักวิชาชีพกฎหมายคือการดำเนินการคดีความในกระบวนการยุติธรรมอย่างเป็นธรรม (fairness) แก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องตามกฎหมาย อาจกล่าวได้ว่าความเป็นธรรมคือ ‘fairness’ ในกระบวนการยุติธรรมโดยยึดหลักกฎหมายนั่นเอง

3. ความยุติธรรมทางสังคม social justice หรือความเป็นธรรมทางสังคมมีลักษณะเป็นความคิด มโนทัศน์หรือฐานคติต่าง ๆ ที่ว่าด้วย social fairness ซึ่งอาจเข้ากันได้หรือเข้ากันไม่ได้กับฐานคติต่าง ๆ ที่ว่าด้วยความเป็นธรรมต่อปัจเจกชนและฐานคติของความเป็นธรรมตามกฎหมายหรือความเป็นธรรมในกระบวนการยุติธรรมโดยยึดหลักกฎหมายอันเป็นความหมายของความเป็นธรรมในข้อ 2 ยิ่งไปกว่านั้นความขัดแย้งหรือแข่งขันในการสร้างฐานคติต่าง ๆ ในเรื่อง social justice ก็มีอยู่เช่นกันกับในความเป็นธรรมเชิงปรัชญากับความเป็นธรรมตามกฎหมาย ตัวอย่างเช่นแนวความคิดหรือฐานคติว่าด้วยความเป็นธรรมในทัศนะแบบประโยชน์นิยม (Utilitarianism) ซึ่งเน้นที่การประเมินค่าของประโยชน์ร่วม (collective benefit) ว่าเป็นประเด็นสำคัญที่สุดในการบอกว่าอะไรเป็นธรรมไม่เป็นธรรม ซึ่งวิธีคิดแบบนี้ขัดกันกับมโนทัศน์หรือฐานคติหรือวิธีคิดที่เน้นคุณภาพของสิทธิของปัจเจกชนกับสิทธิร่วมกัน (Jary and Jary, 1991, 256)

อนึ่ง นักสังคมวิทยาเป็นนักสังคมศาสตร์ที่สนใจในประเด็นเรื่องความยุติธรรม (justice) และหรือความเป็นธรรม (fairness) ในสังคมทันสมัย โดยเฉพาะในมิติหรือความหมายที่สามที่กล่าวถึงข้างบน แต่ก็เล็งไม่พ้นอิทธิพลของความหมายทางปรัชญา แต่โดยทั่วไปอาจกล่าวได้ว่าพวกนักสังคมวิทยาพยายามหลีกเลี่ยงการถกเถียงในเชิงนามธรรมและการถกเถียงในการนิยามความหมายในลักษณะที่เป็นผลงานเชิงปรัชญาของสิ่งที่เรียกว่า justice หรือความยุติธรรม (หรือความเป็นธรรม) ดังนั้นจึงมีผลทำให้ตำแหน่งแห่งที่ (location) ของงานทางสังคมวิทยาในเรื่องนี้จึงอยู่ที่การถกเถียงในเรื่อง สิทธิทางการเมือง (political rights) สิทธิพลเมือง (civil rights) และดูเหมือนจะเน้นเป็นพิเศษที่การสงเคราะห์ (welfare) และนโยบายสังคม (social policy) ถ้าจะพูดกันให้ชัด ๆ ไปเลยก็อาจบอกได้ว่าในทางสังคมวิทยานั้นศูนย์กลางของความสนใจมุ่งไปที่ “distributive justice” คือการจัดสรรผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่เป็นจริง (substantive allocation of benefits) อย่างเป็นธรรมมากกว่าให้ความสนใจต่อสิ่งที่ เป็นเพียงแนวความคิดหรือมโนทัศน์หรือฐานคติว่าด้วยความเป็นธรรมที่เป็นทางการหรือความเป็นธรรมที่เป็นกระบวนการ (เช่น ความเป็นธรรมในกระบวนการยุติธรรม-ผู้เขียน) (Jary and Jary, 1991, 256)

สิ่งที่เรียกว่า “distributive justice” นี้ผู้เขียน/ผู้แนะนำขอให้คำแปลในเบื้องต้นนี้ว่าเป็น “ความยุติธรรมในการกระจายประโยชน์” เช่น การกระจายความมั่นคง การกระจายทรัพยากร การกระจายรายได้ และการกระจายอำนาจ เป็นต้น “distributive justice” นี้ พจนานุกรมศัพท์ปรัชญาอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (พิมพ์ครั้งที่ 2) พ.ศ.2543 เรียกว่า ความยุติธรรมในการจัดสรร หมายถึงความยุติธรรมที่เกี่ยวกับเรื่องการจัดสรรภาระหน้าที่และสิทธิประโยชน์ เช่น สำนักปรัชญาบางสำนักถือเอาความสามารถเป็นหลักในการจัดสรร แต่บางสำนักถือเอาความจำเป็นเป็นหลัก (พจนานุกรมศัพท์ปรัชญาฯ, 2543,53) ตัวอย่างของสำนักปรัชญาที่ถือเอาความจำเป็นเป็นหลักในการจัดสรรความยุติธรรมในทัศนะของผู้เขียน/ผู้แนะนำคือ ลัทธิมาร์กซ์ (Marxism) ดังนั้น หลักการนี้จึงขยายไปสู่สตรีนิยมแนวมาร์กซิสต์ (Marxist Feminism) ด้วย